

KÖNYVTÁRI INTÉZET

KÖNYV

KÖNYVTÁR

KÖNYVTÁROS

2019/8

Állami kitüntetések a könyvtárszakma szereplői számára

Augusztus 20-a alkalmából, a könyvtári szakterületen hosszabb időn át végzett kiemelkedő teljesítménye elismeréseként Szinnyei József-díjban részesült:

- **Pappné Beke Judit**, a keszthelyi Fejér György Városi Könyvtár igazgatója,
- **Rakonczás Szilvia**, a Békés Megyei Könyvtár igazgatója,
- **Rácz Ágnes**, az Országos Széchényi Könyvtár gyűjteményszervezési igazgatója,
- **Szankári Klára**, a Budapest XXII. kerületi Budai Nagy Antal Gimnázium nyugalmazott könyvtáros tanára.

Magyar Ezüst Érdemkereszt polgári tagozat kitüntetést kapott:

- **Fodor István Ferenc**, a jászberényi városi könyvtár nyugalmazott könyvtárosa, helytörténész kiemelkedő közművelődési, hagyományőrző és közösségépítő tevékenysége elismeréseként;
- **Kökény Gábor**, a Jászapáti Városi Könyvtár és Művelődési Központ nyugalmazott vezetője Jászapáti város kulturális és sportéletének élénkítését szolgáló, önzetlen program- és közösségszervező tevékenysége elismeréseként;
- **Sebestyénné Horváth Margit**, a zalaegerszegi Deák Ferenc Megyei és Városi Könyvtár igazgatóhelyettese, a megyei és kistéleplési könyvtári szolgáltatások szervezése és felügyelete terén végzett magas színvonalú vezetői tevékenysége elismeréseként.

Magyar Arany Érdemkereszt polgári tagozat kitüntetést vett át:

- **Demeter Lajos**, a sepsiszentgyörgyi Bod Péter Megyei Könyvtár nyugalmazott könyvtárosa, Háromszék történetének, különösen a vármegye 1848–49-es emlékeinek feltárását szolgáló helytörténeti kutatói és publikációs tevékenysége elismeréseként;
- **Gutai István**, a paksi Pákolitz István Városi Könyvtár nyugalmazott igazgatója, író, szociográfus, helytörténész, Paks város kulturális életét gazdagító művelődésszervezői tevékenysége, valamint helytörténeti kutatásai elismeréseként.

Magyar Érdemrend Tisztikereszt polgári tagozat kitüntetésben részesült:

- **Poprády Géza**, az Országos Széchényi Könyvtár nyugalmazott főigazgatója, a nemzeti könyvtár modern működési feltételeinek megteremtése, a korszerű restaurálási technológiák meghonosítása, valamint az állományvédelem és a digitalizáció bevezetése érdekében végzett magas színvonalú szakmai tevékenysége elismeréseként.

(Forrás: www.magyarokzlony.hu)

KÖNYV, KÖNYVTÁR, KÖNYVTÁROS

28. évfolyam 8. szám

2019. augusztus

Tartalom

Szerkesztői előszó	3
<i>Műhelykérdések</i>	
Hajdu Krisztián – Czeglédi László: Könyvtáros sztereotípiák megjelenése napjainkban	4
Sümeгинé Lehotai Edit: Kihívások és lehetséges válaszok a XXI. század könyvtárában	17
Dóra László: A könyvtár mentális térképe	28
<i>Konferenciák</i>	
Vilcsek Andrea: Gyógyír a lélekre a könyvtár	34
Szepesi Judit: Innovatív szolgáltatások. Összefoglaló a Múzeumi és Műszaki Könyvtáros Szekció előadásairól (MKE 51. Vándorgyűlés, Székesfehérvár)	40
<i>Könyv</i>	
Mezey László Miklós: Nyelvjárási nagyszótár – transzszilván „szótárregény”	44
Pogány György: Arany János nagyszalontai könyvtárának katalógusa	49

From the contents

- Krisztián Hajdu – László Czeglédi:* Librarian stereotypes nowadays (4)
Sümeгинé Lehotai Edit: Challenges and possible responses in a 21st century library (17)
László Dóra: The mental map of a library (28)

Cikkeink szerzői

Czeglédi László, az Eszterházy Károly Egyetem egyetemi docense; *Dóra László*, az EMMI Hagyományok Háza, felnőttképzési és szakképzési előadója; *Hajdu Krisztián*, az Eszterházy Károly Egyetem képzési referense; *Mezey László Miklós*, a Könyv, Könyvtár, Könyvtáros ny. szerkesztője; *Sümeгинé Lehotai Edit*, a Szegedi Tudományegyetem Klebelsberg Kuno Könyvtára tájékoztató könyvtárosa, kommunikációs munkatársa; *Szepesi Judit*, az OSZK e-learning tanácsadója; *Pogány György*, a pilisi Kármán József Városi Könyvtár és Közösségi Ház ny. könyvtárigazgatója; *Vilcsék Andrea*, az OSZK Restaurál és Kötészeti Osztályának munkatársa, restaurátor, kötetkutató

Szerkesztőbizottság:

Bánkeszi Lajosné (elnök)

Dancs Szabolcs, Mezey László Miklós, Németh Márton, Rózsa Dávid, Szeifer Csaba

Szerkeszti:

Tóth Béla István

A szerkesztőség címe: 1827 Budapest I., Budavári Palota F épület; Telefon: 224-3797; E-mail: 3k@oszk.hu; Internet: ki.oszk.hu/3k, epa.oszk.hu/01300/01367, facebook.com/konyvkonyvtarkonyvtaros

Közreadja: a Könyvtári Intézet

Felelős kiadó: **Fehér Miklós**, a Könyvtári Intézet igazgatója

Technikai szerkesztő: **Nagy László**

Borítóterv: **Gerő Éva**

Nyomta a NALORS Grafikai Nyomda, Vác

Felelős vezető: **Szabó Gábor**

Terjedelem: 8,25 A/5 kiadói ív.

Lapunk megjelenését támogatta az

Emberi Erőforrások Minisztériuma
Nemzeti Kulturális Alap

nka
Nemzeti Kulturális Alap

Terjeszti a Könyvtári Intézet

Előfizetési díj 1 évre 4800 Ft. Egy szám ára 400 Ft.

HU-ISSN 1216-6804

Szerkesztői előszó

Oranges and peaches (Narancsok és őszibarackok) – olvasható a 2013-ban piacra dobott könyvtáros Lego minifigura kezében lévő kötetben, ami utalás az 1995-ös *Ézám a buli!* című amerikai vígjáték emblematikus jelenetére, melyben az ifjú könyvtáros hölgy félreérti a segítségét kérő olvasót, így lesz az Origin of species-ből (A fajok eredete) Oranges and peaches. A film ugyan nem lett sikeres, az említett jelenet viszont világszerte ismert könyvtáros mémként éli világát. A Lego kardigános, szemüveges könyvtáros hölgye a klasszikus, vagy mondjuk úgy, szokásos sztereotip könyvtárost testesíti meg, némi szellemességgel. De milyen könyvtárosképpel találkozhatunk a játékfilmek, filmsorozatok, irodalmi alkotások vagy épp a számítógépes játékok révén? Hiszen lépten-nyomon könyvtáros karakterekbe botlunk a különféle médiumokban, s noha az ábrázolásmód olykor visszatetsző lehet, a könyvtáros szakma (pop)kulturális jelenléte önmagában is büszkeséggel tölthet el bennünket.

Mostani számunk első cikke ezt a témát járja körül, s habár Hajdu Krisztián és Czeglédi László a teljesség igénye nélkül vizsgálja a kérdést, mégis sok újat tudhatunk meg tőlük, főként a számítógépes játékok vonatkozásában.

A sztereotípiá mellett az önreprezentáció témája is jelen van legújabb kiadványunkban. Gondolunk itt Sümeginé Lelohai Edit cikkére, melyben – az elmélet helyett a gyakorlatra helyezve a hangsúlyt – számos szabadon elérhető, online kép- és infografika-szerkesztő program használatába kapunk betekintést, melyek ha nem is pótolják a grafikus munkát, de lehetőséget adnak a könyvtári szolgáltatások igényes vizuális bemutatására. A szerző mindezt saját tapasztalataira támaszkodva teszi, ezáltal hiteles és biztos alapot nyújtva az intézményi kommunikáció megújítása előtt álló kollégáknak.

Dóra László – az elmélet és a gyakorlat összetartozása jegyében – a kulturális antropológiában és más tudományokban régóta alkalmazott mentális térkép módszerét adaptálta könyvtári környezetre, cikkében magát a metódust és előzetes kutatási eredményeit ismerteti.

Vilcek Andrea és Szepesi Judit cikkei gyakorlati jelentőségű témákkal foglalkoznak, előbbi a CERL könyvkötés-munkacsoportjának uppsalai műhely-konferenciájáról tudósít, amely az új svéd régikönyves adatbázis, az Alvin bemutatására is kitér; utóbbi pedig az MKE 51. Vándorgyűlésén elhangzott restauráló, digitalizáló és szoftverfejlesztő cégek, valamint az Óbudai Egyetem könyvtára igazgatójának előadásait összegezi.

Végezetül két figyelemre méltó kiadvány kritikája zárja a lapot. Mezey László Miklós, a 3K korábbi szerkesztője, Sántha Attila Bühnagyszékely szótáráról ír, nyelvészeti, irodalmi és helyismereti megközelítésből vizsgálva azt, Pogány György pedig Arany János nagyszalontai könyvtárának és széljegyzeteinek katalógusát elemzi.

Jó olvasást kívánva,
Tóth Béla István

Hajdu Krisztián – Czeglédi László

Könyvtáros sztereotípiák megjelenése napjainkban

Hétköznapi életünket előítéleteink akaratunkon kívül is befolyásolják, amelyek éppúgy lehetnek pozitívak, mint negatívak. A társadalom e tekintetben a könyvtárosokat sem kíméli, hiszen számos előítéletet, sztereotípiát alakítottak ki róluk.

A témával korábban is foglalkoztak már, készültek kutatások arról, hogy miként ítélik meg a könyvtárosokat és munkájukat. 1985-86-ban a Gereben Ferenc által vezetett országos reprezentatív felmérésben például „A könyvtáros olyan személy, aki...” kezdetű félmondatot kellett a kitöltőknek befejezniük. A válaszadók többsége szerint a könyvtáros olvasmányokat ajánl (28,7 %). Vidra Szabó Ferenc a könyvtárhasználók körében ismételte meg a kutatást 1995-ben, amelyben a válaszolók több mint háromnegyede egy társat látott a könyvtárosban, aki segít megtalálni a keresett információt. Tóth Máté 2017-ben a belső tulajdonságok szerint vizsgálta a könyvtárosokat, a válaszolóknak egy 1-5 közötti skálán kellett értékelnie az előre meghatározott tulajdonságokat. A legmagasabb értékeket a könyvtárnépszerűsítés (4,4), információközvetítés (4,41), állománybiztosítás (4,39), olvasóvá nevelés (4,39) és a tanulás támogatása (4,39) motívumok kapták.

A könyvtárosok ábrázolásáról is születtek kutatások, többek között Nagy Dóra és Sárpáti Ádám foglalkozott a könyvek lapjain és filmek képkockáin megjelenő könyvtárosokkal. Napjainkban sem szabad elmenni a filmek és videójátékok világa mellett, hiszen ezek is befolyásolhatják véleményünket, gondolkodásmódunkat. Ráadásul – függetlenül attól, hogy mit gondolunk erről – a fiatal generációk sokat találkoznak az iskolarendszerű oktatáson kívül ezekkel a megjelenési formákkal.

Jelen kutatás két fő részre tagolódik. Elsőként egy 15 kérdéses, anonim kérdőív eredményei kerülnek bemutatásra, amely a korábbi kutatások mérőeszközeit felhasználva készült. A kérdőív több okból adódóan is, nem reprezentatív. A kérdésekben a kitöltő személyes könyvtárosképre voltunk kíváncsiak.

A kérdőívet a kitöltők a Facebookon érthették el. Annak érdekében, hogy minél többen kitöltsék, több Facebook-csoportban is megosztásra került az űrlap, és számos egyéni megosztást is kapott a kérdőív, így azok is kitölthették, akik nem ismerhették a kérdéssor összeállítóját. Hat nap leforgása alatt 156 válasz érkezett.

A kutatás a kitöltők kora, foglalkozása és lakhelye tekintetében egészen változatos képet mutat. A kitöltők 58%-a beiratkozott könyvtári tag volt a kérdőív kitöltésekor – nehéz megítélni, hogy ez jó vagy rossz. A nemek arányában a nők vannak többségben. A kitöltők 77,6 %-a (121 fő) nő.

A kitöltők többsége, 67 fő városban él; 40 fő megyeszékhelyen, 27 fő budapesti és 22 fő falun vagy községben él.

A kitöltők kora is nagyon széles keretek között mozgott. A két legfiatalabb válaszadó 16 éves, a legidősebb pedig 68. A legtöbben, a kitöltők 55 %-a, 27 év alatti, ezért nem meglepő, hogy tanulói, illetve hallgatói jogviszonyban álltak a kitöltéskor. Azonban számos más munkakör képviselője is megjelenik, többek között: bérszámfejtő, ügyintéző, HR-szakember, nyugdíjas, könyvelő, vállalkozó, operátor, óvodapedagógus, személy- és vagyónőr, agrármérnök, varrónő, cukrász, fodrász stb.

A kérdőívben „A kitöltők könyvtárosképe” című rész kezdőkérdése nem is lehetett volna más, mint a Gereben Ferenc által alkalmazott félmondat – A könyvtáros olyan személy, aki... –, amelyre igen sok érdekes válasz érkezett. Úgy vélem, hogy a válaszok tükrözik a kitöltők személyes könyvtárosképét. Ezekből a válaszokból a következőkben – változtatás nélkül – olvashatunk néhányat.

A felsorolást egy 22 éves városi tanulóval kezdjük, aki szerint a könyvtáros „az információval professzionálisan bánik, segít eligazodni az olvasónak”. A segítő motívum nem csak ennél a kitöltőnél jelent meg, egy szintén 22 éves fővárosi hallgató válaszában is előtűnik: „Segít a betérő embereknek megtalálni a könyvet, amit keres”. Egy 21 éves városi fiatalember a következőt írta: „Az embereknek utat mutat a tájékozódás irányában, segít a megfelelő szakirodalmak és más szükséges könyvek kiválasztásában. Alapvetően mérsékelt, segítőkész.”

Egy 37 éves Budapesten élő, TB bérszámfejtő hölgy a következőképp felelt a kérdésünkre „kedves, kommunikatív, barátságos, tájékozott, intelligens, nyugodt, talpraesett, segít eligazodni a könyvkeresésben, a könyvkölcsönzésben tájékoztat az újdonsült könyvtári könyvekről, ajánl érdekességeket.” Egy 51 éves városi tanítónő szerint pedig a könyvtáros „Megfelelő olvasmányokat, anyagokat tud ajánlani.”

A válaszokból az is kiderül, hogy vannak, akik nem csak a pozitív megítélésüket nyilvánítják ki a könyvtárosok iránt. „Egész nap egy pult mögött ül, és nem csinál semmit” – nyilatkozta egy 26 éves Budapesten élő programszervező. Egy 22 éves, megyeszékhelyen élő, hipermarketben dolgozó férfi a könyvtárosképzést vitatja, szerinte elég lenne egy OKJ végzettség is ehhez a munkához: „egy sima OKJ képzéssel is tudná végezni a munkáját nem kéne »egyetemre« járni hozzá.” A férfi külön idézőjelbe tette az egyetem kifejezést, ezek szerint vélhetően a városában lévő egyetemen nem tartja elég színvonalasnak az oktatást. A 156 kitöltő közül, mindössze egy ember írt a „könyvtárosok fő képességéről” a pizzzegésről: „Mindig csendre int” – írta egy 22 éves megyeszékhelyen élő, mérnök gyakornok.

A kitöltők nagy része társat lát a könyvtárosban, aki képes bármilyen problémához segítséget nyújtani. Úgy gondolom ez nem is meglepő, hiszen a könyvtarosság egy segítő

hivatás, betér egy olvasó, elmondja, hogy mit keres, a könyvtáros segít ennek megtalálásában. Szinte minden második válaszadó említette a segítőkészség motívumot, egészen pontosan 75 válasz (45,73 %) került ebbe a kategóriába. A válaszadók közel háromnegyede volt beiratkozott tag, valamelyik könyvtárban.

A kérdéseimre kapott válaszokat összevettem Gereben Ferenc és Vidra Szabó Ferenc korábbi kutatási eredményeivel. Mivel mindkét kutató ugyanezt a félmondatot („A könyvtáros olyan személy, aki...”) tette fel, ezért össze lehet hasonlítani a kapott válaszokat. Vidra Szabó összevetette a saját eredményeit Gerebenével, és ezt összefoglalta egy táblázatban. Ez a táblázat került kiegészítésre a kérdőív adataival.**

Könyvtáros tulajdonságok	2018 Kitöltők %	1995 Könyvtár- tagok %	1985-86 Felnőtt népesség %	1985-86 Könyvtár- tagok %
Segítő jellegű kapcsolatok	46	76	7	12
Pozitív jellegű megnyilvánulások*	17	26	14	10
Információhoz juttat	**	7	**	**
Nagy szakértelme van	**	6	**	**
Olvasmányokat ajánl	4	4	40	37
Emberi kapcsolatok	**	4	16	19
Semleges válasz	12	2	19	9
Kritikus hangvétel	2	2	2	4
Könyvtári szolgáltatást végez*	7	3	20	21
A kultúrát közvetíti, neveli az embereket	2	1	11	21
Szereti a könyveket, szeret olvasni	6	0	12	13
Nehéz munkakörülmények	**	0	0	1
Értelmetlen válaszok	4	**	**	**

1. táblázat: A kutatás összevetése más korábbi kutatásokkal

* A *-gal jelölt cellák, az egyszerűbb értelmezhetőség miatt összevonásra kerültek egy másik hasonló tulajdonságot leíró sorral. A **-gal jelölt kategória nem szerepelt önálló kategóriaként. A 0-val jelölt értékek nem érték el a 0,5 % válaszarányt. Félkövéren és dőlten lettek kiemelve az oszlopoknál lévő legmagasabb értékek.

A táblázat elemeit vizsgálva észrevehető, hogy több válasznál hasonló százalékos értékeket lehet látni, mint az 1993-95-ös kutatás eredményeinél. Ebben a kutatásban csak aktív könyvtárhasználók vettek részt, míg jelen esetben olyan személyek is válaszolhattak, akik nem aktív könyvtárlátogatók. Több mint 20 év alatt nem sokat változott az emberek véleménye, hiszen mint Vidra Szabó Ferencnél is, a segítő motívum jelent meg legtöbbször a válaszokban. Ennek a kutatásnak a második helyén, szintén a pozitív megnyilvánulások helyezkednek el. A jelenlegi felmérésben a „szereti a könyveket / szeret olvasni motívumok” 6 %-ot értek el, míg az előző felmérésben kevesebb, mint 0,5 %-ot. Fontos megjegyezni, hogy az értelmiségek aránya a jelenlegi felmérésben a kitöltők 25 %-a. Növekedés látható a könyvtári szolgáltatások végzése körében is, 4%-kal többen írták ezt a válaszadók, mint a Vidra Szabó-féle kutatásban. Sajnos azonban a semmitmondó és értelmetlen kitöltések száma is magasabb a jelen kutatás tekintetében. Négy kategória nem szerepelt külön csoportként, ezek a következők: nehéz munkakörülmények, emberi kapcsolatok, nagy szakértelme van, információhoz juttat. Ezek a kategóriák a többi értékkel közel azonos százalékarányt ért el.

Gereben Ferenc kutatásával összehasonlítva több eltérés is látható. A legszembetűnőbb, hogy még 1985-86-ban a lakosság nagy része szerint a könyvtáros olvasmányokat ajánl (40 %), addig nálam a segítő jellegű kapcsolatok jelennek meg magas számban. Mivel a kitöltők nagy része 30 év alatti, ezért úgy vélem, ha olvasmány után kutakodnak, akkor először az internetet veszik elő. Gereben Ferenc idejében az emberek újságokból, a televízióból és legfőképp a könyvtárostól tájékozódhattak olvasnivaló iránt.

Az országos reprezentatív felmérésben több érték is magasabban van, mint a jelen kutatásban. Ilyen például a könyvtári munkakörök betöltése, a könyvek és az olvasás szeretete, valamint a kultúráközvetítés. Kevesebb volt a pozitív válaszok százalékos aránya, viszont a többi pozitív jellegű kategóriában megnövekedett a válaszok száma. Gerebennél megjelennek a könyvtáros munkakör nehézségei is, habár a válaszolók elenyésző százaléka említette ezt a motívumot.

Érdekes, hogy az „emberi kapcsolatok” válaszcsoporthoz a jelenlegi kérdőívben nem szerepelt külön kategóriaként, viszont mindkét kutatónál megjelent ez az érték. A kitöltők válasza alapján úgy tűnik, mintha manapság nem lennének olyan fontosak az emberi kapcsolatok a könyvtárossal, mint régebben. Nehéz elhinni.

Az erre a kérdésre adott válaszok azonban mindhárom esetben pozitív könyvtárosképet mutatnak.

A következő kérdésben arra kerestük a választ, hogy a kitöltők szerint milyen nemű a könyvtárosok döntő többsége, férfi vagy nő? A válaszok több mint 75 %-a szerint a könyvtárosok többsége nő, illetve közel 4 %-uk válaszolta, hogy a könyvtárosok döntő többsége férfi.

Mivel, nem csak a külsőségek számítanak, ezért a következő kérdésben a könyvtárosok belső tulajdonságaira is rákérdezett a felmérés. 21 tulajdonságot határoztunk meg, és egy 1-5 közötti skálán kellett választ adni arra, hogy a korábbi tapasztalataik alapján, milyenek értékelik a könyvtárosokat.

Az eredmény a következő táblázatban látható.

Tulajdonság	Kitöltők átlaga	Könyvtá- ri tagok átlaga	Eltérés az átlagtól	Nem könyvtári tagok átlaga	Eltérés az átlagtól
Szakmai tudás	4,25	4,29	0,04	4,20	-0,05
Tájékozottság	4,29	4,30	0,01	4,27	-0,02
Műveltség	4,19	4,10	-0,09	4,30	0,12
Szótlanság	2,71	2,61	-0,09	2,83	0,13
Talpraesettség	3,50	3,34	-0,16	3,71	0,21
Kimértség	3,03	3,08	0,05	2,95	-0,07
Kommunikációs készség	3,95	3,86	-0,09	4,08	0,13
Segítőkézség	4,26	4,21	-0,05	4,33	0,07
Fontoskodás	2,36	2,31	-0,05	2,42	0,07
Kreativitás	3,17	3,07	-0,11	3,32	0,15
Ingerlékenység	2,04	1,97	-0,07	2,14	0,10
Szervezőkézség	3,52	3,40	-0,12	3,68	0,16
Nyitottság az új technoló- giák felé	3,46	3,38	-0,08	3,58	0,11
Nyitottság az emberek felé	3,83	3,77	-0,06	3,91	0,08
Szégyenlősség	2,21	2,20	-0,01	2,21	0,01
Vezetői készség	2,73	2,61	-0,12	2,89	0,16
Barátságosság	3,83	3,82	0,00	3,83	0,01
Empátia	3,71	3,66	-0,06	3,79	0,08
Pontosság	4,12	4,09	-0,03	4,15	0,04
Mániakusság (megszál- lottság)	2,46	2,39	-0,07	2,55	0,09
Humor	3,02	2,98	-0,04	3,08	0,06

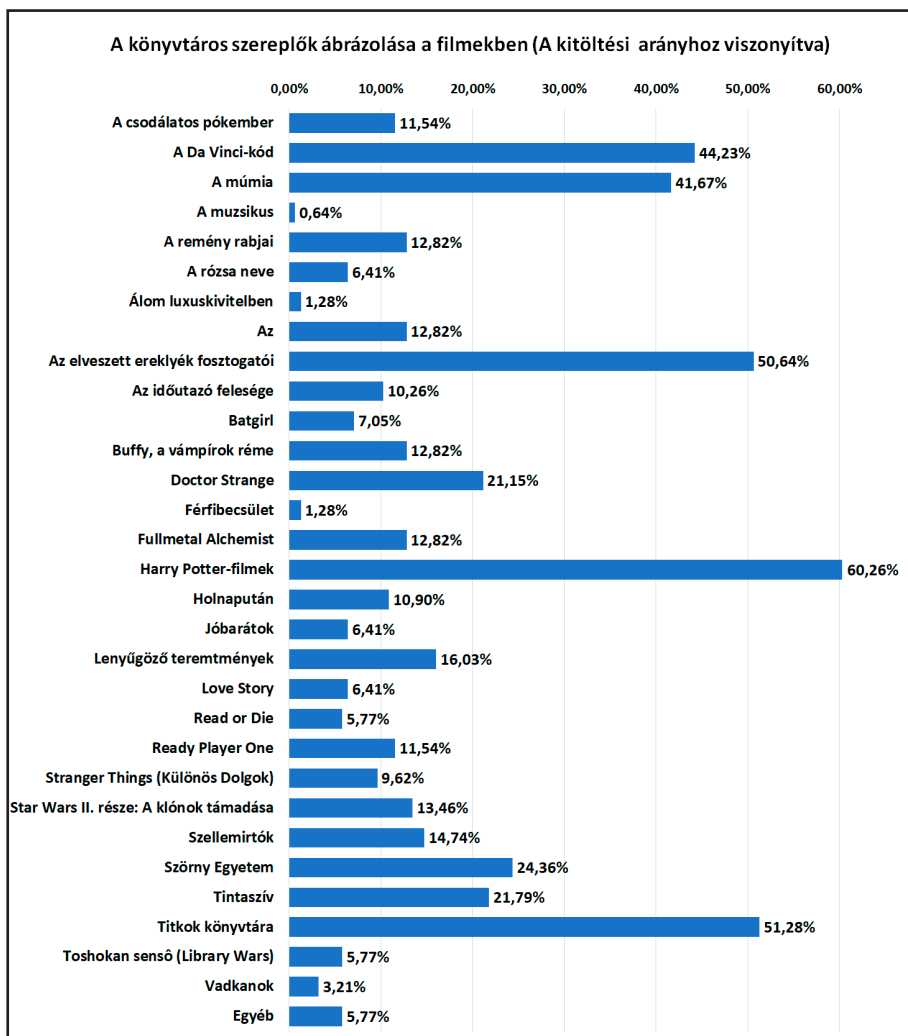
2. táblázat: Kitöltők átlaga összevetve a könyvtárba beiratkozott és nem könyvtári tagok átlagával

A kapott eredmények összevetésre kerültek a könyvtárba beiratkozott és a nem beiratkozott tagok válaszaival, valamint azzal, hogy mennyire térnek el az átlagtól. Szembetűnő, hogy a könyvtárba beiratkozott tagok többsége, 17 esetben átlag alatti értékelést adott. A könyvtári és nem könyvtári tagok eredményeit összehasonlítva a legnagyobb eltérés a talpraesettségénél tapasztalható (0,37), de magas értéket mutat a szervezőkézségnél (0,28) és a kreativitásnál (0,26) is.

Összességében mind a könyvtártagok, mind a nem könyvtári tagok véleményét külön-külön megnézve elmondható, hogy az átlaghoz képest nem tapasztalható nagy eltérés: a legtöbb tulajdonság esetében -0,10 és +0,10 között található.

A kitöltőknek összeválogatásra került egy lista olyan filmekről, amelyekben szerepel a könyvtáros személye, ezek közül kellett azokat kiválasztaniuk, ahol emlékezetes maradt számukra a könyvtáros karakter. 156 kitöltő, összesen 802 választ adott erre a kérdésre, átlagban egy válaszadó 5 filmet jelölt a 30-as listából. Persze itt is akadtak olyanok, akik csak 1 választ adtak, a legtöbb megjelölés (23) egy 23 éves női hallgatótól származik. Lehetőség volt arra is, hogy a kitöltő saját választ írjon, 9-en éltek is ezzel a lehetőséggel.

A legtöbb szavazatot a *Harry Potter-filmek* könyvtárosa, Irma Cvikker kapta, mintegy 94 darabot (60 %). Mivel a kitöltők nagy része a 20-as éveiben jár, nem meglepő, hogy a *Harry Potter-filmek* vezetnek, hiszen ez az a korosztály, akit leginkább megérintettek a J. K. Rowling könyvéből készült filmek. A következő filmet a kitöltők több mint fele választotta, egészen pontosan 80 személy. Ez pedig nem más, mint a *Titkok könyvtára*. Mivel

3. táblázat: A filmekre érkezett válaszok százalékos aránya

a sorozat nem lett különválasztva a filmtrilógiától, ezért a válaszokat egyben kezeltük. Ezt az alkotást csupán egy válasszal lemaradva (79), egy másik kalandorozat, *Az elveszett ereklyék fosztogatói* követi. (Lásd a 3. táblázatot.)

A legutolsó kérdés, az előzőhöz hasonlóan arra irányult, hogy a kitöltők mely könyvekre emlékeznek, amelyben könyvtáros karakter szerepelt. Megadtam 19 könyvet és egy egyéb kategóriát.

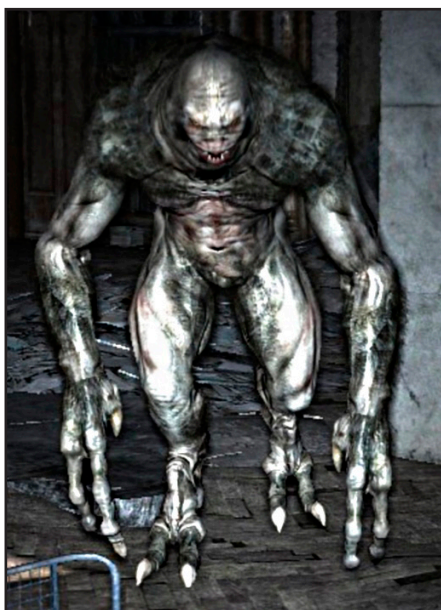
A könyveknél is toronymagasan vezet a *Harry Potter*, 92 válasz érkezett rá, a válaszolók közel 60 %-a jelölt meg. Második helyen Dan Brown *A Da Vinci-kód* című kalandregénye áll, 63 szavazattal, amelyet a válaszadók 40 %-a jelölt be. A képzeletbeli dobogó legalján Cornelia Funke *Tintaszív* című regénye áll, 34 válasszal, illetve közel 22 %-os választási aránnyal. Ezután jön kicsivel lemaradva Désaknai Mária *A könyvtárosnő nászútja Rómában* című műve 30 jelöléssel, a válaszadók közel egyötöde választotta ezt a könyvet. A legkevesebb jelölést Neal Stephenson *Snow Crash* című posztapokaliptikus regénye kapta, de ugyancsak kevés szavazatot kapott Tasnádi István *Világjobbítók* című drámája és Stephen King *A Napkútya* című horror története.

Végül pedig – tekintettel a gamifikáció egyre jelentősebb terjedésére az oktatásban – jöjjön egy kis csemege: az elektronikus játékokban történő ábrázolások tanulmányozása, amellyel az eddigi kutatások nem foglalkoztak, de ma kikerülhetetlenek az ez irányú vizsgálódások.

A videójátékokban gyakran fellelhető a könyvtár és a könyvtáros szerepeltetése. A könyvtár szerepe általában itt is a tudás megszerzésének helye. Ezzel szemben a játékokban a könyvtárosok nem feltétlenül tájékoztatnak és kölcsönöznek, bár erre is találhatunk példákat a játékvilágban. A könyvtáros általában csak a nevében hasonlít egy „átlagos könyvtárosra”, több játékban egyfajta mitikus lényként ábrázolják őket. „Munkaköri leírásukban” többek között a jövőbelátást, a rendházak védelmét és akár erőszakos csele-

Mrs. Carvin

A Metro Redux 2033 könyvtárosa

kedeteket is találhatunk. A választott videójátékokból, online játékokból a teljesség igénye nélkül, viszonylag széles körben kerültek válogatásra a különböző témák.

A listát egy hagyományos könyvtárossal, Mrs. Carvinnal indítjuk. Ő a *Bully* nevű, nyílt világú, akció-kaland stílusú játékban tűnik fel.

A könyvtárossal folytatott párbeszédnek többsége a könyvek köré épül. A legnagyobb sértés számára az, ha valaki nem olvas könyveket. Régimódi, megveti a modern társadalmat. Általában mogorva tekintettel néz maga elé.

Mrs. Carvinnal ellentétben egyáltalán nem mondhatjuk „hagyományos” könyvtárosnak a Dmitry Glukhovsky regénye alapján készült *Metro 2033 Redux* könyvtárosát.

A könyvtárosok ebben a játékban különleges emberevő lények. Nevüket onnan kapták, hogy a *Metro 2033* világában csakis a Moszkvai Állami Könyvtár maradványainál találkozhatunk velük. Valószínűleg a magas radioaktív sugárzás hatására egykori emberek alakultak át ezekké az intelligens lényekké. Ezt ki is használják a játék során, hiszen különféle csapdákbá, lezárt szobákba igyekeznek becsalni a főhőst. Amikor szembe találkozunk velük, nem támadnak ránk, csupán kiprovokálják a támadást.

A könyvtárosok sötét vagy fekete színű szőrzetet viselnek, karjaik hosszabbak a lábainál. Kicsit hasonlítanak egy óriás orángutánra. Hatalmas termetük ellenére gyorsan mozognak, bármilyen fegyveres, jól képzett harcossal is gond nélkül elbánnak.

Ez az ábrázolásmód különleges lehet, azonban, ha eltekintünk a külsőségektől, a dolgok mélyére nézve nem tűnik annak. Amióta világ a világ, a tudást, a kultúrát mindig varázslók, papok, szerzetesek, könyvtárosok őrizték, akik kellő ismeretekkel és intelligenciával rendelkeztek, és szükség esetén erővel is meg tudták azt védeni. A *Metro 2033 Redux-ban* is hasonló szerepet töltenek be a könyvtárosok, hiszen óvják a „tudást”, azaz megvédik a *Metro 2*-be vezető bejáratot a Stalkerektől. Ennek az információnak nagy je-

A Warhammer 40K könyvtáros

lentősége van a játék cselekményének folytatásában, azonban a történet végén derül csak ki, hogy miért is „védték” oly erősen a könyvtárosok a D-6 dokumentumot.

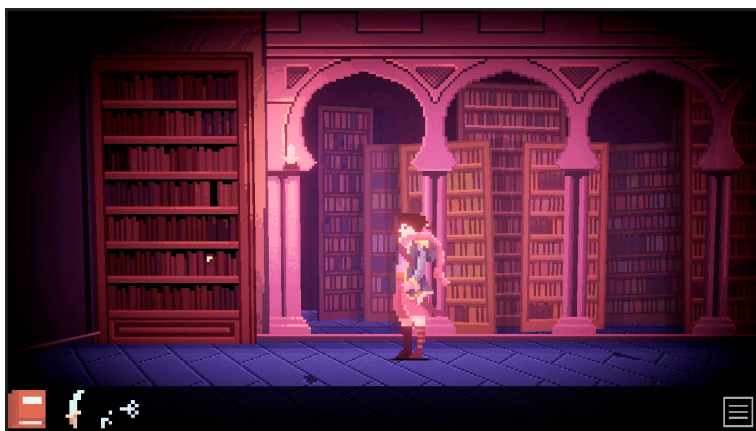
Szintén egy harcias könyvtárosképet mutat a *Warhammer 40K*. Bár a táblajátékból inspirált videójáték minden részében feltűnnek, mi a 2011-es *Space Marine* (Űrgárdista) részt választottuk elemzésre.

A könyvtárosok a játékban az elit szuperkatonák, az űrgárdisták egyik speciális testülete. A játékban minden egyes rendháznak van saját, űrgárdista osztaga.

Az űrgárdista könyvtárosok, magas pszichés képességgel rendelkeznek és jövőbelátók. A csatatéren kívül „hagyományos könyvtárosi munkákat” is végeznek, úgymint a rendház adatainak karbantartása, megőrzése, a csaták utáni leírást is nekik kell elkészíteniük. Ők vigyáznak a rendházkrónikákra, valamint a kollektív tudásért is felelnek. A testület ilyen tagjait gyakran bűjtatják, mivel előszeretettel vadásznak rájuk más űrgárdisták, a magas pszi-erejük miatt.

Ha itt is eltekintünk a külsőségektől, a magas intelligenciájú, pszi-erővel rendelkező űrgárdisták bizonyos mértékig hasonlítanak egy valódi könyvtárosra. Tudásuk kimagaslík a többi szuperkatonától, ezért is bíznak rájuk meglehetősen sok és fontos munkát, feladatot, ami a rendház működésében nélkülözhetetlen. Ők biztosítják a megfelelő tudást ebben a posztapokaliptikus világban.

A *The Librarian – A short game by Octavi Navarro* egy kalandjáték, amelyben egy könyvtáros főhőst alakítunk. A játék célja, hogy számos kaland és fejtető után elhozzuk a könyvtárba a békét. A játék grafikája egyszerű, de így is meg tudjuk figyelni a könyvtáros különleges külsejét. Egy átlagos alkatú fiatal nő, akit előkelő elegancia jelleméz: kék színű, arany fonással készült zubbonyt és vörös csizmát visel.

A The Librarian könyvtárosa (képernyőkép)

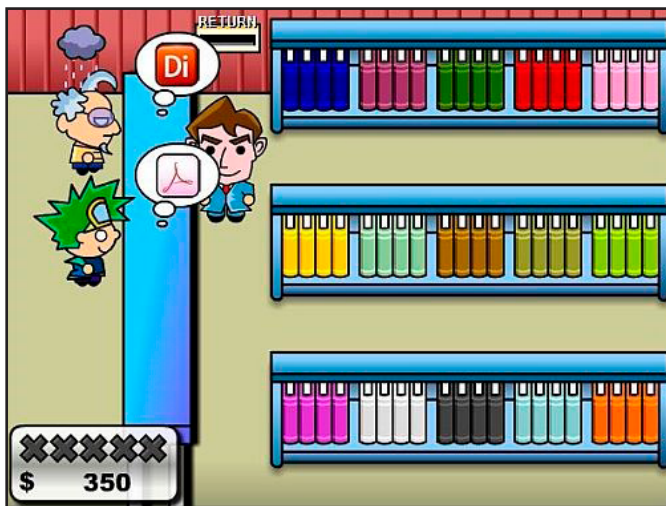
Az online flash játékokat is megvizsgálva, szintén sok elemet találunk, amelyben könyvtáros karaktereket irányíthatunk. Általában a főszereplőt irányítva kell a könyveket polcra rakni, mégpedig úgy, hogy közben egyetlen egy se essen le közülük, vagy épp egy memóriajáték kapcsán a betérő olvasóknak kell minél előbb biztosítani a kívánt olvasmányt.

A *Lightning Librarian* című játékban egy idős, kontyos, mosolygós könyvtáros hölgyet irányítva kell az olvasóknak biztosítani a kívánt könyveket. A játék elején memorizálnunk kell a könyvek helyét, azután szolgáltatni kell azokat a betérő olvasóknak.

Pillanatkép a Lightning Librarianből

Készült ebből a játékból egy másolat (*Librarian*), ahol egy férfi a könyvtáros és az Adobe fejlesztő cég szakkönyvtárában dolgozik, ugyanis itt Adobe termékeket kell memorizálni és olvasásra bocsájtani az olvasóknak. A játékmény hasonló az előbb említetthez, a pozitív különbség, hogy itt végre a másik nem könyvtárosai is képviseltetik magukat. A fiatal férfi, kék zakót, vörös nyakkendőt és fehér inget visel, merész tekintetével a betérő olvasók gondolataiban olvasva juttatja őket a kívánt könyvhöz. Ugyanis itt gondolatként ábrázolják az emberek kéréseit.

Pillanatkép a Librarian című játékból

A „hagyományos” játékok közül is érdemes kiemelni egy karaktert, mégpedig a könyvtáros *Legó* figurát. Ez a *Legó* 10. minifigura sorozatában található figura, amelyben megtalálható a legtöbb könyvtárosokkal kapcsolatos sztereotip jellemző: szemüveges női karakter, kardigánban, egyik kezében egy könyv, a másikban egy bögre, amin csendre intő: „ssssh!” felirat olvasható.

*A *Legó* könyvtáros figurája*

A játékok végére érve szót kell ejteni az olvasó megjelenéséről is. Mivel eddig szinte csak az extrém megjelenésekkel foglalkoztunk, ebbe a körbe illik az öltöztetős könyvtáros Barbie megjelenése is, aki ugyan nem könyvtáros, de könyvtárháználként került fel a világhálóra.

Képernyőkép a Könyvtáros Barbie játékból

A különféle könyvtáros-ábrázolásokat a következő táblázatban vettem össze.

A játék			A könyvtáros			
neve	kiadás éve	műfaja	neme	munkahelye	megjelenése, öltözködése	munkaköre
<i>Bully (Scholarship Edition)</i>	2008 (alapjáték 2006)	Open World, Akció-Kaland	Nő	Iskolai könyvtár	Mogorva tekintet, Lila mintás ing, Szoknya, Magassarkú cipő, Fekete haj kontyba fogva	Iskolai könyvtáros
<i>Metro 2033 (Redux Edition)</i>	2014 (alapjáték 2010)	Akció, FPS	Nem tudjuk	Moszkvai Állami Könyvtár	Szürke vagy fekete szőrzet, Hosszú kezek, Karmok, Hatalmas termet	Könyvtár „őrzése”
<i>Warhammer 40K: Space Marine</i>	2011	Akció, TPS	Férfi	Rendházi könyvtárak, csaták	Páncél, Izmos testfelépítés, Hatalmas termet, Csuklya	Krónikák őrzése, A rendház adatainak rendfenn-tartása, Csaták leírása, Harc, Jövőbelátás
<i>The Librarian</i>	2018	Kaland, Indie	Nő	Könyvtárak	Fekete haj, Átlagos testalkat, Kék zubbony, Vörös csizma	Könyvtáros, A könyvtári „béke” megőrzése
<i>Lightning Librarian</i>	N.A.	Flash	Nő	Könyvtárak	Ősz haj, Idős hölgy, Szemüveg, Kék mintás ruha, Mosolygós tekintet	Könyvtáros
<i>Librarian</i>	N.A.	Flash	Férfi	Könyvtárak	Barna haj, Fiatal, Átlagos testalkat, Kék zakó	Könyvtáros
<i>Lego</i>	2013	Építőjáték	Nő	Könyvtárak	Fekete haj, Szemüveg, Vörös kardigán, Barna szoknya	Könyvtáros

4. táblázat: Könyvtáros-ábrázolás a videójátékokban

Összegezve az eredményeket a kitöltők meglehetősen pozitívan ítélik meg a szakmát. Az a tény, hogy sokan a segítő jellegű motívumokat írták azt jelenti, hogy a mai digitális világban is sokan számítanak a könyvtárosokra a különféle információk megkeresésében. Ez rendkívül fontos, hiszen azt bizonyítja, hogy még napjainkban is helye van a könyvtárnak és az ott dolgozóknak – és nemcsak a falak és könyvtárosok nélküli könyvtárnak. Jóllehet, sokan jósolják a szakma elmúlását, azonban úgy gondoljuk, hogy ettől nagyon messze állunk. A kérdőívre érkezett válaszokból kiderül, hogy szükség van az információt és a dokumentumokat értő, kezelni és szolgáltatni tudó, művelt, tudós emberekre, a könyvtárosokra. Ugyanakkor színes és változatos, ám nem mindig tetsző képet kapunk a könyvtárosról az új megjelenési formákban, ahol érdekes módon él és virul a sztereotíp, hagyományos könyvtároskép.

A cikkben látható képek forrásai:

- Mrs. Carvin: <https://cdna.artstation.com/p/assets/images/images/008/961/744/large/anthony-macbain-bu-ly-librarian.jpg?1516318895>
- A Metro Redux 2033 könyvtárosa: https://vignette.wikia.nocookie.net/metro2033/images/4/4c/Metro2033_%282%29_2010-03-23_14-08-41-71.jpg/revision/latest?cb=20110515041733
- A Warhammer 40K könyvtárosa: <https://vignette.wikia.nocookie.net/warhammer40k/images/a/a0/SpaceMarineLibrarian.jpg/revision/latest?cb=20120117153451>
- A Lego könyvtáros figurája: <https://jaysbrickblog.com/wp-content/uploads/2013/05/series-10-librarian.jpg>

Jegyzetek

1. Gereben Ferenc: *Könyv Könyvtár Közönség. A magyar társadalom olvasáskultúrája olvasás- és könyvtárszociológiai adatok tükrében.* Budapest, Országos Széchényi Könyvtár, 1998. 164-169. p. <http://mek.oszk.hu/01700/01742/01742.pdf> (2019.08.10.)
2. Vidra Szabó Ferenc: *A könyvtárhasználati szokások változásai az utóbbi tíz évben* = Könyvtári Figyelő, 7. (43.) évf. 1997. 1. szám, 67-70. p. http://epa.niif.hu/00100/00143/00021/pdf/EPA00143_konyvtari_figyelo_1997_1_059-071.pdf (2019.08.10.)
3. Tóth Máté: *Könyvtárhasználat-információkeresés, egy országos reprezentatív felmérés eredményei.* Budapest, 2017. 22-25. p. <http://www.azenkonyvtaram.hu/article/-/tartalom/orszagos-reprezentativ-kozvelemenyku-tatasok-23164> (2019.08.10.)
4. Nagy Dóra: *Milyenek a könyvtárosok?* = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 14. évf. 2005. 9. sz. 9-18. p. <http://epa.oszk.hu/01300/01367/00069/pdf/02konyvtarosok.pdf> vagy <http://epa.oszk.hu/01300/01367/00069/nagy.html> (2019.08.10.)
5. Sárpátki Ádám: *Könyvtári szakmai sztereotípiák és azok PR vonatkozásai* = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 60. évf. 2013. 8. sz. 331-345. p. <http://tmt.omikk.bme.hu/tmt/article/view/620> (2019.08.10.)
6. Vidra Szabó Ferenc: i. m., uo.
7. *Space marines: The omnibus.* (Warhammer 40.000) Szerk. Dunn, Christian, Nottingham, Black Library, 2013. 80-81. p.

Sümeгинé Lehotai Edit

Kihívások és lehetséges válaszok a XXI. század könyvtárában

*„A kreativitás az, amikor az intelligencia jól szórakozik.”
(Albert Einstein)*

Bevezetés

Mit jelent a könyvtár a XXI. században? Miben változott meg a szerepe, és benne a miénk, könyvtárosoké? Ezekre a kérdésekre sokféle válasz született, hiszen mást jelent a társadalomnak, mást a fenntartónak, s minden bizonnyal teljesen eltérő válaszokat adnának a könyvtárosok és a könyvtárhasználók.

Maga a szóhasználat is változást jelöl: már nem olvasókról, hanem felhasználókról beszélünk, mert ma a könyvtár már jelenthet közösségi teret, ahová nem feltétlen a gyűjtemény miatt látogat el az ember, és például olyan intézményt, ahol a hagyományos könyvtári munka mellett digitalizáló tevékenység folyik, hiszen az értékmentésen túl az információkhoz való minden eddiginél szélesebb körű hozzáférés is alapkövetelmény. Ez az oka annak, hogy egyre inkább előtérbe kerül a könyvtárak információszolgáltatási és információkereső funkciója, avagy a digitális világ felé való fordulás, az elektronikus adatbázisok, a digitális olvasmányok, a multimédiás anyagok szolgáltatása, a minél frissebb információforrások előfizetése, így biztosítva az információk frissességét és az információáramlás folyamatosságát.

Ez azt jelentené, hogy maga a könyv mint termék és információforrás az utolsó helyre kerül? Lehet, hogy igen, lehet, hogy nem, ezt a jövőbeni felhasználói igények fogják meghatározni. De talán fontosabb, hogy a felhasználó tisztában van-e a lehetőségekkel, amiket nyújtunk vagy nyújthatnánk neki? Mindezek megismertetése folytonos „termékfejlesztést” igényel, és kiváló marketingcélokot kínál számunkra, hiszen mindannyian a könyvtárhasználók igényeinek kielégítésére törekszünk, bár a termékünket nem tudjuk a lábunkra ejteni, mint egy csomag mosóport, de jelentős közvetett piaci értéke van a

tevékenységünknek. És kétségtelen, hogy a fenti szempontok miatt a szolgáltatásaink értéke egyre növekszik.

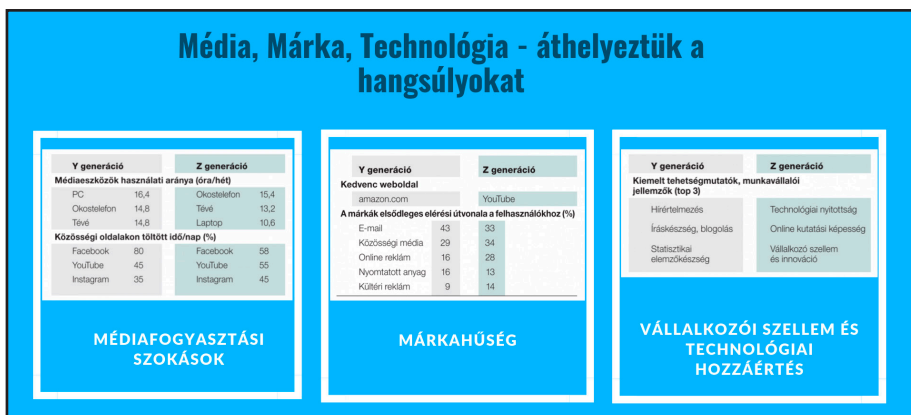
Kik a felhasználóink, kikből áll a célcsoportunk?

Egy közművelődési könyvtár célközönsége merőben eltér a felsőoktatási könyvtárakétól. Az utóbbi esetben – így a miénkben, a Szegedi Tudományegyetem Klebelsberg Kuno Könyvtárában is – a könyvtárlátogatók 70-80 %-ban az Y és a Z generáció tagjai. Kik ők, és hogyan érzük el őket? A generációs elméletekből ismert X, Y, Z generáció elnevezéseket a marketingszakemberek is előszeretettel használják a reklámkampányok kidolgozásánál, hiszen egy meghatározott célcsoporthoz szeretnék eljuttatni a termékeiket.

Z generáció néven szokás emlegetni az 1996 után születetteket. Manapság a közművelődési intézményeknek miattuk is egyre nagyobb szüksége van szolgáltatás- és termékmarketingre, hiszen a célközönségének ez a szegmense már a modern technika világába született bele, nem ismerik az internet előtti életet. Számukra nemcsak hétköznapi dolog a számítógép, az okostelefon és a közösségi hálók léte, ezek valósággal létszükségletükké váltak. A korábbi generációk a Web 2.0 megjelenésekor annak lehetőségeit próbálták kihasználni, viszont a Z generáció már nem mint segédeszközt használja, hanem tulajdonképpen szimbiózisban él vele.

A digitális bennszülöttek generációja különleges kihívások elé állítja az oktatási rendszerek mellett a könyvtárakat is. Számukra az a fontos, hogy hatékony rendszerben, interaktívan fejlődhessenek, és emellett állandóan online vannak.

„A Z generáció eléréséhez a leghatékonyabb út az ő eszközeiken keresztül történő rövid szöveges üzenet és izgalmas lehetőségek felvillantása – lehetőleg nyolc másodperc alatt.”

Média, Márka, Technológia és az Y és a Z generáció

Hogyan szólítsuk meg a Z generációt?

Ahhoz, hogy ne veszítsük el a célcsoportunk jelentős részét, meg kell tudnunk őket szólítani. Egyrészt a rendelkezésünkre álló eszközökkel igyekszünk átrendezni a hangsúlyokat: olyan érdekes és aktuális tartalmakat hozunk létre, amelyek róluk és ne-

kik szólnak, illetve olyan szolgáltatásokat, amelyek minőségiek és személyre szabottak. Egy tipikusan nekik szóló szolgáltatásunk, a *Kölcsönözz ki egy könyvtárost!*, amely gyakorlatilag egy hagyományos szakirodalmi tájékoztatás és módszertani segítségnyújtás a szakdolgozat megírásához. Mégis sokkal több ennél: személyre szabott tanulás, eligazítás az elektronikus források között, bevezetés az adatbázisok használatába könyvtári környezetben szakképzett, tapasztalt tájékoztató könyvtárossal. Egy olyan oktatási forma, amelyben az internet és a digitális média nyújtotta lehetőségeket és a hagyományos tantermi oktatás módszereit együttesen használjuk (*blended learning*).

A könyvtár kommunikációját is igyekszünk több kép- és videótartalom növelésével hatékonyabbá tenni. Bármekkora közhely is, hogy egy kép többet ér ezer szónál, igaz. Ezzel összhangban a szolgáltatás marketingje is igen színes és változatos képet mutat. Folyamatos az online jelenlét, és ami a legfontosabb, létrejött a *Szakedolgozzunk!* – *A kezdetektől az utolsó simításokig* című weboldalunk (<http://szakdolgozat.ek.szte.hu/>), ahová munkatársaink általános és szakterületi ismertetőket gyűjtöttek össze, és ugyanitt módszertani segítséget is találnak a diplomamunkát írók. Ha mindez kevés lenne, akkor egy Wordpress plugin (Webba) segítségével időpontot is választhatnak a személyes konzultációra.

Emellett rendszeresen szervezünk nyílt napokat a dolgozat leadási határidejének lejárata megelőző időkből, amikor egy jól látható helyre kitelepülünk, és időpontfoglalás nélkül lehet a könyvtárostól kérdezni.

Ehhez az állandó mellé, külön plakát is készül, valamint egy rövid, kedvesítő videó és egy, a napokat visszaszámláló paraván, amit az intézmény frekvenciált részén helyezünk el. Folyamatosan jelen vagyunk zsebre tehető névjegykártyával, plakáttal és infografikával az épület több pontján. A plakát és az infografika rendszeresen megjelenik a földszinten és az emeleteken elhelyezett plazmatévéken is.

DOLGOZATOT ÍRSZ? TUDUNK SEGÍTENI!

Kölcsönözz ki egy könyvtárost!

NYÍLT NAP 2019.02.19.
SZTE KLEBELSBERG KÖNYVTÁR, ÁTRIUM

**SZTE KLEBELSBERG KÖNYVTÁR
SZAKDOLGOZZUNK!**

HONLAP
A szakdolgozatok elérése és a szükséges információk megszerzése érdekében az online tartalomgyűjtés mellett az egyes tartalomgyűjtések legfontosabb eszközeinek a ki, számos módszertani segítségnyújtást.

KORÁBBI ÉVEK SZAKDOLGOZATAI
A korábbi években készült publikációk segítségével segítséget lehet kérni a témák megválasztásában és a témák megírásában.

KÖLCSÖNÖZZ KI EGY KÖNYVTÁROST!
Egy személyre szabott időpontfoglalást lehet kérni a könyvtárostól. A könyvtárostól lehet kérni a témák megválasztásában és a témák megírásában.

FORRÁSOK OTTHONRÓL
Számos forrás érhető el a könyvtárostól. A könyvtárostól lehet kérni a témák megválasztásában és a témák megírásában.

NYÍLT NAP
Minden hónapban van egy nyílt nap, amikor a könyvtárostól lehet kérni a témák megválasztásában és a témák megírásában.

KÖTTETÉS
A kötetek megírásához lehet kérni a könyvtárostól. A könyvtárostól lehet kérni a témák megválasztásában és a témák megírásában.

**TÖBBÉNYVŐ INFORMÁCIÓ:
SZAKDOLGOZAT.EK.SZTE.HU**

Könyvtárunk honlapja: www.ek.szte.hu

A szolgáltatás plakátja és a hozzá kapcsolódó infografika

Grafikust kell alkalmaznunk ehhez?

A fentebb felsorolt reklámanyagokat mind saját magunk, az SZTE Klebelsberg Könyvtár PR-csoportja készítette el, hiszen az elmúlt években számos kiadvány- és képszerkesztő program használatát sajátítottuk el.

A gyorsan változó társadalmi elváráshoz a folytonos fejlődés és az ehhez való alkalmazkodás mára alapkövetelmény lett, ami miatt egyre fontosabbá válik a szolgáltatásmenedzsment. Ennek egyik nélkülözhetetlen eszköze a különböző grafikai anyagok elkészítése, amelyek mind az (online) médiában, mind a valós térben fontos szerepet tölthetnek be.

Hatékony kommunikációs célokat szolgál (akár nyolc másodperc alatt!) egy jól megszerkesztett, figyelemfelhívó plakát, egy hatásosan megkomponált fotó vagy akár egy animált grafika a közösségi oldalakon, a rövid, gyorsan befogadható videókról nem is beszélve. Ha digitális képről beszélünk akkor a legalapvetőbb különbség az, hogy az adott kép milyen technológiával van tárolva.

Alapvetően két csoportba sorolhatóak. *Vektorgrafikus*, ha pontokkal, egyenesekkel, görbékkel, függvényekkel írjuk le az alakzatokat. Előnye, hogy minőségvesztés nélkül a végtelenségig nagyítható. A vektorgrafikus képek leginkább ábrák, rajzolt alakzatok, ezért leginkább logók, ábrák, szórólapok, névjegyek esetén bizonyulnak jó választásnak, tehát ott, ahol fontos a tökéletes minőség, és az elkészült grafikára változó méretekben van szükség. A leggyakoribb formátumok: AI, CDR, SWF, FLA, SVG, EPS.

A *pixelgrafikus* (rasztergrafikus vagy bittérképes) kép jellemzői: minden egyes pontjához egy érték van rendelve, mely a pont színéről vagy szürkeárnyalatáról ad felvilágosítást. A pixelgrafikus kép nem nagyítható minőségromlás nélkül. Felhasználása: részletgazdag grafika és fotó esetében. Egy pixelgrafikus kép is kerülhet nyomdába, plakátra, ha megfelelő a felbontása. Formátumok: BMP, JPG, PNG, TIF, GIF, TGA.

A két technológia működési elvéből következik, hogy egy vektorgrafikus ábrát le lehet menteni pixelgrafikusan is, persze ekkor a lementett kép nagyítás esetén torzulni fog, de egy pixelgrafikus fotót már lehetetlen átalakítani vektorgrafikussá. Hacsak nem úgy, hogy kézzel „megkeressük” a körberajzolandó görbéket. Ezeket minél sűrűbbre alkotjuk, annál szebbek lesznek, de egy fotó részletgazdagságát szinte lehetetlen elérni vektorgrafikus módszerekkel.

Számos ingyenes szoftver létezik az offline szerkesztéshez, például a Scribus (kiadványszerkesztés), Inkscape (vektorgrafikus munka), Gimp (pixelgrafikus képek), online pedig a Canva, Pictochart, Pixlr (Photoshop-alternatívák), Pablo (közösségi média a közeppontban), és Vectr (online és offline verzió).

Az általunk leggyakrabban használt programokat és webes szolgáltatásokat részletebben is bemutatnám:

Scribus

Régóta dolgozunk Scribusszal, ami egy jól használható és jelenleg is fejlődő, nyílt forráskódú kiadványszerkesztő program. Fontos lehet, hogy ez egy cross-platform megoldás, vagyis egyaránt használható Windowson, MAC-en és Linuxon. Segítségével tervezhetünk újságokat, magazinokat, nyomtatott hírleveleket, plakátokat, névjegyeket, képeslapokat, könyveket, szórólapokat, hirdetéseket, egyszóval mindent. A végered-

mény ráadásul teljesen nyomdaképes (van CMYK-támogatás), vágójelekkel, kifutókkal, passzerjelekkel együtt küldhetjük a kész anyagot a nyomdába PDF-ként vagy PostScript-fájlként. De ha épp digitális végeredmény a cél, az sem gond, hiszen segítségével egyszerű PDF-fájlt is exportálhatunk.

Inkscape

Szintén rendszeresen használjuk az Inkscape nevű vektorgrafikai képszerkesztő programot. Az egyik legnagyobb előnye az ingyenesség: gyorsan és egyszerűen letölthető és használható. Nyílt forráskódú, a GNU Általános Nyilvános License alatt fut, vagyis szabadon felhasználható, még módosítható és terjeszthető is. Ez a program alapvetően nem képek és fotók manipulálására, hanem geometriai jellegű grafikai elemek szerkesztésére kiváló.

Az Inkscape az SVG (Scalable Vector Graphics) szabvány lehetőségeit igyekszik kihasználni. Az induláskor kapott üres papírlapon bármilyen síkidomot precízen elhelyezhetünk, színezhetünk, aminek előzetesen ki tudjuk választani a méretét. A bal oldali függő eszköztár ikonjaival üzemmódot választva rajzolhatunk négyzetet, négyszöget, kört, ellipszist, csillagot, sokszöget, spirált és egyedi görbéket. A kitöltések lehetnek szolidak vagy sokpontos átfutásból állók. Tehát sok mindenre alkalmas, a példa arra fókuszál, hogy bármilyen pozícióban elhelyezhetünk pontosan méretezett síkidomokat, szövegeket és átlátszósággal kombinált logót, például egy PNG-bitképet.

Ezzel készült könyvtárunk új logója és a fentebb említett *Kölcsönözz ki egy könyvtárost!* szolgáltatásunk plakátja is.

Kölcsönözz ki egy könyvtárost!

Az Inkscape tökéletes lehet tehát logó szerkesztésére, és könnyen lehet vele honlapelemeket készíteni, például 3D-s gombokat. Sokan használják profi prezentációk összeállításához és diagramok bemutatásához. Használata igényel némi gyakorlást, különösen a bonyolultabb grafikai elemek esetén, de számos oktatóvideó található róla a YouTube-on. Ha ismerjük a lehetőségeit és jó a vizuális képzelőerőnk, akkor szinte bármit papírra, illetve bitekre lehet vetni a segítségével. A tervezéskor nem árt, ha kéznél van néhány ingyenes, átméretezhető, jogdíjmentes vektorgrafika és vektorkép. Ehhez nyújt segítséget a Freepik, a VectorStock, vagy épp a Vecteezy.

Amit a leggyakrabban használunk – Canva

A Canva manapság az egyik legjobb és legkönnyebben használható ingyenes online képszerkesztő program, nem véletlen, hogy mi is ezt használjuk legtöbbször. Előnye az egyszerűség és a gyorsaság, mind a program elsajátítását, mind a tervek elkészítését tekintve. Lehetőségünk van az alapértelmezett angol nyelvet magyarra váltani a fiókbeállításokban, és így megszűnnek az esetleges nyelvi nehézségeink. Munkatársainkat is bevonhatjuk a szerkesztésbe, a Canva ugyanis csapatmunkát is lehetővé tesz. Így lehetővé válik az együttes tervezés, az elkészült munkákon pedig bármelyik csapattag változtathat, a program az összes változatot megőrzi.

A szerkesztőfelület egyszerű és intuitív: nem véletlen, hogy az összes konkurens ezt másolja. A program lehetővé teszi, hogy a kiválasztott sablon beállításait tetszőlegesen módosíthassuk. Az alapgrafikáktól kezdve a kiemelt képeken át így egészen az infografikáig mindent el lehet vele készíteni. Ezek mérete úgy van beállítva, hogy tökéletesen illeszkedjen a megfelelő platformra, ugyanakkor egyedi méretű kép szerkesztésére is lehetőséget ad. Óriási saját adatbázissal rendelkezik, amely nemcsak fotókat tartalmaz, hanem fantasztikus grafikákat: ikonokat, diagramokat, háttereket is.

Míndezekhez használhatunk különböző filtereket és beállításokat, módosíthatjuk például a fényerőt, a kontrasztot, a telítettséget. Különböző betűtípusok széles választékát kínálja a Canva, melyek jól használhatók a képekhez és könnyen cserélgethetők vagy akár nagyíthatók, mivel különböző szövegelrendezéseket is lehetővé tesz. Ezzel segít nekünk az elemek közötti viszony (harmónia, konfliktus, kontraszt) eltalálásában, ugyanakkor többféle tipografikus elem áll a rendelkezésünkre: cím, alcím, törzsszöveg.

Újdonsága az úgynevezett animált közösségi média, amely szintén számos sablont kínál, és amelyek ugyanúgy könyvtárunk arculatához szabhatók, mint az összes többi grafikai elem. Meg lehet osztani közvetlenül a Facebookon, videóként (MP4) vagy animált GIF-ként letöltve. Ha videóként mentjük, akkor fel tudunk tölteni egy öt másodperces videót a közösségi oldalunkra, egyszerűen, gyorsan minden videószerkesztési kompetencia vagy szoftver nélkül. További előnye, hogy nem vagyunk egy adott eszközhöz kötve, tehát akár az irodában vagy akár otthon is beléphetünk a programba, és folytathatjuk a szerkesztést.

Kimondottan jó ötlet volt a fejlesztők részéről egy néhány perces bemutató videó elkészítése, amely segít a program alapvető használatának elsajátításában, de az egyszerűen felépített sűgő is hatékony segítség lehet.

Először egy natúr kezdőfelületet kapunk, de az állandóan bővülő sablontár nagyban hozzájárul használatának vonzerejéhez. Ha elkészültünk a szerkesztéssel, kiválaszthatjuk a megfelelő fájlformátumot – pl. JPG, PNG, PDF –, és a *Letöltés* menüpontra kattintva lementhetjük az elkészült grafikát. Ezután már a mi kezünkben van a döntés, hogy az általunk szerkesztett képet mikor, hol és milyen formában tesszük közzé.

Természetesen a Canvának is van néhány hátránya: fizetős képek és sablonok is találhatóak benne, továbbá nincs klónozó és intelligens kijelölő eszköz, de azt gondolom, hogy mindezek nélkül is remekül használható könyvtári vagy akár magáncélokra.

Canva programmal szerkesztett fotó

Végezetül néhány kifejezetten infografikák tervezésére kitalált szerkesztőprogram

Az *infografika* az információ és a grafika szavakból képzett kifejezés, ahogy a nevéből is látszik: az információ grafikus megjelenítési formája, abból a célból, hogy minél gyorsabban befogadható és megérthető legyen.

Minimális szöveget tartalmaz, ugyanakkor nagyon hatékony eszköz adatok megjelenítésére, fogalmak elmagyarázására, kapcsolatok feltérképezésére, trendek bemutatására és statisztikai adatok ábrázolására. A grafikai elemek megkönnyítik az elvontabb fogalmak megértését, az infografika éppen ezért népszerű mind a marketingben, mind az oktatásban: egyszerre informatív, szemléletes és látványos.

A jó infografikák vírusként terjednek, több száz, több ezer közösségimédia-megosztást, -megtekintést, -linket és -kommentet generálnak. De vajon miért hatékonyabbak, mint ha ugyanazt az információt egy sűrűn teleírt oldalban vagy cikkben íránk le? Kutatások szerint az agyunk a vizuális adatokat 60.000-szer gyorsabban dolgozza fel, mint a szöveget, vagyis a grafikát sokkal gyorsabban megértjük, mint az írott szöveget. Emellett az is bizonyítást nyert, hogy a vizuális segédeszközöket használó előadók 43 %-kal eredményesebben tudják meggyőzni a hallgatóságot, mintha csak a szövegre támaszkodnának.

Tehát az infografika azért annyira felkapott, mert nem csupán esztétikus és látványos, de az általa hordozott információt sokkal gyorsabban, könnyebben és hatékonyabban tudja átadni a szemlélőnek, mint az írott szöveg. Mivel képként tárolódik, ezért megosztása, továbbítása sokkal egyszerűbb, mint ha ugyanezt szöveggel próbálnánk megtenni.

Kilenc fő típusba sorolhatók aszerint, hogy milyen formában készülnek: többek között a cél, a felhasznált objektumok típusai és az információáramlás alapján is csoportosíthatók. Egy infografika jellemzően több kategóriába is besorolható. Az, hogy egy adott helyzetben melyik típust érdemes választani, az attól függ, hogy melyik képes a leghatásosabban és legegyszerűbben átadni az információt úgy, hogy közben látványos is marad.

Tartsuk azt is szem előtt, hogy kiből áll a célközönségünk, attól függően például, hogy a könyvtárhasználóknak vagy az intézményfenntartónak szánjuk a prezentációt, célserű lehet különböző típust alkalmazni akár ugyanazon adatok megjelenítésére.

A leggyakoribb infografika-típusok:

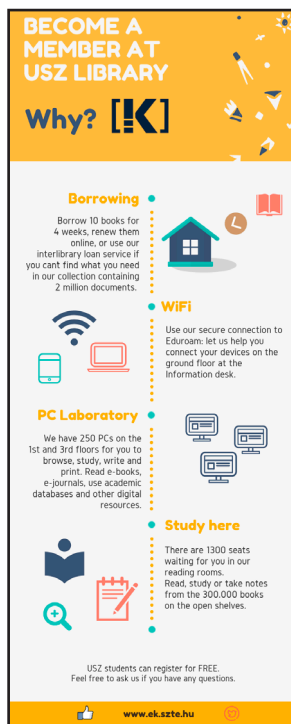
- információs infografika – az átlagnál több szöveget használ a megjelenítés során
- idővonal-infografika – eseményeket vagy történéseket jelenít meg kronológiai sorrendben
- diagram-infografika – a hangsúly jellemzően egy diagramon van
- kördiagram-infografika – a hangsúly egy kördiagramon van
- how to-infografika – egy adott cél eléréséhez szükséges lépéseket jelenít meg
- folyamat-infografika – az előző how to-hoz hasonló, de a hangsúly itt az egyes lépéseken és azok sorrendjén van
- összehasonlító infografika – hasonlóságokat és különbségeket jelenít meg két fogalommal, termékkel, eseménnyel, ötlettel kapcsolatban
- szám-infografika – a fő hangsúly a számokon van
- önéletrajz-infografika – munkatapasztalatot, életutat jelenít meg látványos formában

Szám-infografika – 2018-as statisztikai adatok

Információs infografika – Iratkozz be a Klebelsberg Könyvtárba!

Több nyelven és több olvasó típus számára is (angol, német)

Az infografika tehát sokkal több, mint látványos színek és képek egyvelege. Az igazán jó infografikákhoz alapos tervezésre van szükség. Szerencsére számtalan hasznos és ingyenes eszköz érhető el a piacon infografika készítésére. Ráadásul olyanok, amelyek nem igényelnek grafikus kvalitásokat. A következőkben ilyen programokról lesz szó.

Piktochart

Az egyik legnépszerűbb infografika-szerkesztő online program, a Piktochart. Ez a szoftver egyrészt egyszerűvé teszi az alkotás folyamatát, másrészt meglepően rövid idő alatt elképesztően látványos effektekkel tarkított infografikákat készíthetünk a segítségével.

Bátran válogathatunk az előre elkészített sablonok és témák közül, de akár nulláról indulva, valami teljes egészében újat is létrehozhatunk. A program használata rendkívül egyszerű, így bárki számára ideális lehet. Válasszuk ki a szöveg háttérét és méretét, a színeket, a szerkesztő oldalsó részében pedig képeket adhatunk az alkotáshoz!

Vennage

Míg a legtöbb program sokfajta felhasználási területet támogat, a Vennage csak az infografikákra fókuszál. Ez a szoftver is rendelkezik beépített ikonokkal, térképekkel, diagramokkal a látványos munkák elkészítéséhez. Előnye az egyszerű használat és a gyors munkavégzés, a kész művek pedig a közösségi megosztáson túl beilleszthetők weboldalba, illetve PDF- vagy képformátumban le is menthetők.

Visme

Ha interaktív, animációkkal díszített infografikát szeretnénk, akkor válasszuk a Visme-t, ugyanis számos látványos animációval rendelkezik, amelyek a grafikához tartozó linke kattintva vagy a weboldalon lejjebb görgetve aktiválhatók. Akár jelszóval is védhető, ha korlátozni szeretnénk a megtekintők körét.

Van még jó pár ingyenes program a piacon, de jelen pillanatban a Canva mellett ezek a legjobbak könyvtári célra.

Találjuk meg a harmóniát! – Paletton

Ha változtatnánk honlapunk megjelenésén, vagy ha csak feltöltünk egy képet, ez az eszköz megmutatja, milyen színekkel kombináljuk, hogy vonzó legyen a látogatók számára. A Paletton egy igazán remekbe szabott online színpaletta-tervező, amelynek a használata akkor is nagyon egyszerű, ha eddig köszönőviszonyban sem voltunk a színharmóniákkal. A program felületét két fő részre osztották. Ezek közül a bal oldali, színek tartalmazó felületen tudunk játszani leendő palettánk alapszíneivel. Nagyon leegyszerűsítve: ha a színekörben kiválasztunk egy színt, a program automatikusan feljárnál hozzá továbbiakat. Több felosztás közül választhatunk (pl. monochromatic, triad, tetrad stb.), ezek a színpalettát különböző módon osztják fel, mi pedig ezeknek megfelelően tudunk válogatni a színek közül, továbbá arra is lehetőség van, hogy változtassunk a kontraszton és a fényerőn. Ez nagyon hasznos és praktikus segítség azoknak a könyvtárosoknak, akik a cikk elolvasása után kedvet kapnak a kiadványszerkesztéshez.

Ha pedig úgy érezzük, hogy nincs hozzá kellő érzékünk, nézzünk szét a Pixabay, Pexels, Unsplash, vagy Picography weboldalakon. Ezekeken ugyanis rengeteg tematikusan összegyűjtött, nagy felbontású fotóból válogathatunk a szerzői jogok megsértése nélkül, ingyen.

Összefoglalás

Mindenkit biztatok a kreatív alkotásra, hiszen „A tervezés lehetőséget ad, hogy kitűnjünk; hogy különbözzünk, és hogy ezt a különbséget büszkén vállaljuk.” – idézi a Canva *Joe Mansuetót* miközben mentjük le a saját grafikánkat

A fenti példák mind azt mutatják, hogy még ha nehéznek és tőlünk távolállónak tűnik is a grafikai tervezés, érdemes megtanulni az ingyenes megoldások használatát, hiszen könyvtárunknak ezáltal arculatot adunk, márkát építünk, melynek segítségével szolgáltatásainkat hatékonyabban el tudjuk juttatni célközönségünkhöz.

További hasznos webtartalmak és webes szolgáltatások:

- Sebestyén György – Tamásné Fekete Adrienn: *Könyvtári menedzsment*. Eger, Eszterházy Károly Főiskola, 2011. 149 p. https://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/0005_14_konyvtari_menedzsment_pdf/adatok.html (2019.08.20.)
- A Könyvtári Intézet K2 továbbképzési sorozatának 2019. március 19-ei alkalma az *Online kommunikáció és marketing a könyvtárakban* elérhető prezentációi és videói a Könyvtári Intézet weblapján: <https://ki.oszk.hu/hir/kutatasi-es-szervezetfejlesztesi-osztaly/online-kommunikacio-es-marketing-konyvtarakban-elerhető> (2019.08.20.)
- <https://inkscape.org/doc/basic/tutorial-basic.hu.html> (2019.08.20.)
- <https://hu.wikipedia.org/wiki/Scribus> (2019.08.20.)
- <https://pablo.buffer.com/>
- <https://pixlr.com/>
- <https://vectr.com/>

Jegyzetek

1. https://www.innoteka.hu/cikk/generacios_abeceskonyv_x_y_z.1484.html (2019.08.20.)
 2. Uo.
 3. Uo.
 4. Kölcsönözz ki egy könyvtárost! https://www.youtube.com/watch?v=BXsQFf_Gf34 (2019.08.20.)
 5. <http://kreativwebdesigntanfolyam.hu/e-tanterem/vektorgrafika-digitalis-illusztraciok-vilaga> (2019.08.20.)
 6. https://www.facebook.com/klebelsbergkonyvtar/videos/410395213009899/?epa=SEARCH_BOX (2019.08.20.)
 7. <https://www.usernet.hu/blog/infografika-tudnivalok-keszites-es-ingyenes-letoltes> (2019.08.20.)
-
-

A könyvtár mentális térképe

A könyvtári igénybevételt és a szolgáltatások keresettségét sokféle módon lehetséges mérni. A legtöbb kutatás előre megszerkesztett kérdések mentén próbál adatokat szerezni a látogatóktól. A mentális térképek alkalmazása azonban indirekt módszerrel, egy játékos feladaton keresztül, szinte a tudatalattiból képes olyan információk előhívására, ami a hagyományos eljárással nem biztos, hogy sikerülne. Kutatásunkban – a könyvtár fejlesztéséhez és az igénybe vett könyvtári állományok felméréséhez – a mentális térképek módszerét alkalmaztuk kísérleti jelleggel.

Kognitív térkép és mentális térkép – rövid elméleti bevezető

A kognitív térkép az emberek tudatában a tapasztalatok, élmények és közvetett információk által kialakított világról alkotott kép. A kognitív térkép a világról az egyén tudatában meglévő valóság. A kognitív térkép kialakulása az észlelt vagy átélt eseményekre, helyekre vagy tárgyakra való emlékezés függvénye, amely magában foglalja a kódolás, tárolás és az előhívás pszichológiai folyamatait. A világnak ezt a fajta tudati leképeződését nevezzük kognitív térképnek. Természetesen minden egyén másként érzékeli az őt körülvevő valóságot és eseményeket, a saját személyes látószögéből szemléli, és egyénileg értelmezi azokat.

A térkép szó a geográfiából származik, más tudományterületeken való alkalmazása csupán a vizsgált jelenségek grafikus megjelenítéseként értelmezhető.

A kognitív térképek megjelenése volt az alapja a későbbi – különböző módszerekkel vizsgált – mentális térképek elterjedésének. Értelmezésünkben a mentális térképek különböznek a kognitív térképektől, bár számos tanulmány és publikáció szinonimaként kezeli ezeket a fogalmakat.

A mentális térképek készítésének folyamatában az emberek kognitív térképét vizsgálják különböző kutatási módszerekkel. A mentális térképek részei az általános, világra vonatkozó tudásunknak. A mentális térkép csak térbeli szemléltetése annak, amit az emberek kognitív tudatából hívunk elő, különböző feladatok segítségével. A felszínre hozott információkból lehetséges elkészíteni a mentális térképet, a tudati tartalom ábrázolását.

A környezethez való viszonyulás is megjelenhet a mentális térképeken, a feladat típusától függően, amellyel az adott tudást előhívják a kutatók. A mentális térkép rajzos szemléltetése annak, amit egy vizsgált személy kognitív tudásáról megtudnak a kutatók. A mentális térkép a valóság objektív elemeiről alkotott elgondolásokon alapszik, tudati jelentésstrukturákat ábrázol, ugyanakkor az egyén környezetészleléséről és a látottak értelmezéséről is információkat nyújthat. A mentális térképek ismeretek és belső reprezentációk együttese, amelyekhez a környezetünk megismerése révén jutunk. A mentális térképek megmutathatják szokásainkat és viselkedésmintáinkat is.

A kognitív térképek elsőként korai pszichológiai kísérletek kapcsán fogalmazódtak meg. Tolman patkánykísérletekkel vizsgálta az objektív tér és annak megismerése kapcsán létrejött tudás viszonyulását a viselkedéshez. Lynch nevéhez fűződik a mentális térkép kifejezés, aki a kognitív térkép fogalmát vette alapul. A mentális térképezés interdiszciplináris terület, amely közel egy időben jelent meg a pszichológia, valamint elsősorban a kulturális antropológia területén az 1960-as években. Az emberi magatartással összefüggésben a legismertebb mű Hall megközelítése, amit a Rejtett dimenziók című könyvében fejt ki. Ebben az ember által kialakított környezet és a kultúra kapcsolatrendszerét vizsgálta a kulturális antropológia szemszögéből.

A kísérlet

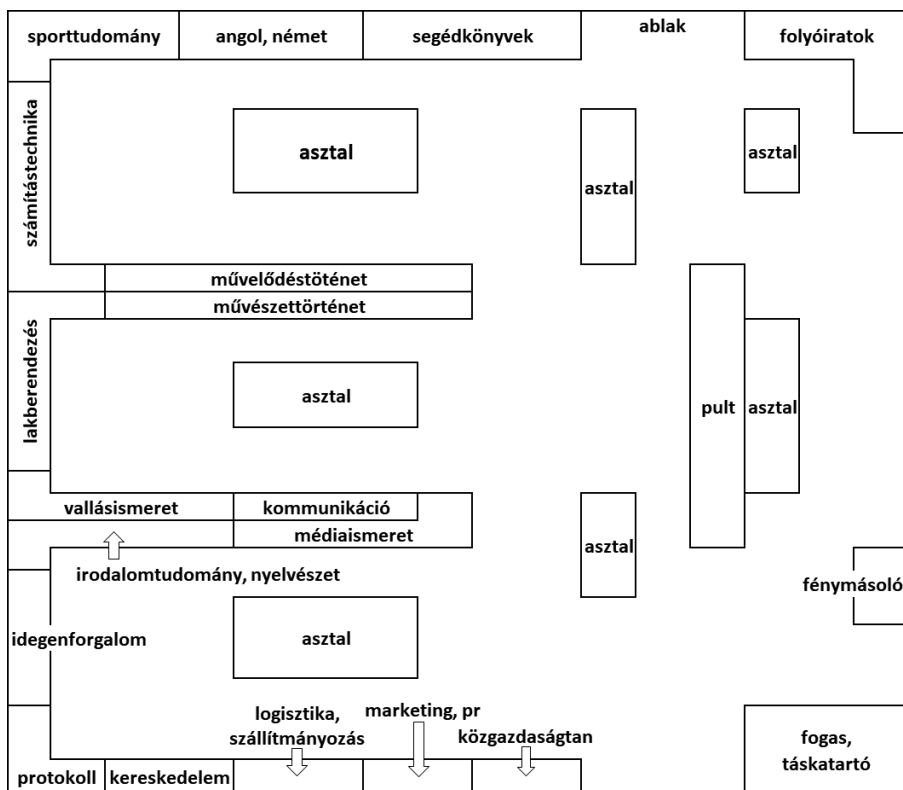
Kísérletünkbe OKJ képzésben részt vevő szakközépszkolai hallgatókat vontunk be mint kutatási alanyokat. Azt kértük tőlük, hogy vázolják fel az iskola könyvtárának alaprajzát az általunk adott üres papírlapra. Ezenkívül semmilyen más instrukciót nem adtunk számukra, mert arra voltunk kíváncsiak, hogy milyen részleteket adnak vissza a rajzok. Ezekből arra próbálunk következtetni, hogy a könyvtár mely részét használják aktívan és rendszeresen, mert ezek az ábrákon feltehetően részletesebben és szemléletesebben szerepelnek. Az így kapott rajzokat természetesen nem csak egyesével, hanem együtt is lehetséges értékelni, hogy megtudhassuk van-e olyan részlet, amelyik sokszor előfordul.

Összesen 76 rajzot kaptunk az önkéntes résztvevőktől, ezek feldolgozása még folyamatban van, és az eredmények kiértékelése is későbbre várható. Az alábbiakban azonban – a módszer területi újdonságára való tekintettel – négy alkotást közreadunk, amelyek meglátásunk szerint jó képet adnak a könyvtári használatról, és értelmezésünk is nagy valószínűség szerint helytálló. (Ezt az elemzést a későbbiek során szeretnénk majd kiegészíteni egyéni interjúkkal is, a bővebb és alaposabb megismerésért, valamint a módszer jobb kidolgozásáért.)

Mindenekelőtt bemutatjuk a vizsgált könyvtár alaprajzát.

A könyvtárban a jobb tájékozódás érdekében témakörök szerinti feliratok segítik a hallgatókat az önálló könyvtárhasználat során. Az ábrán látható témakörök intézményünk képzési profilját mutatják, és jelzik a polcokon található művek tematikáját. Az alaprajz jobb oldalán látható az olvasószolgálati pult, szorosan mögötte a könyvtáros kollégánk asztala, és jelöltük a többi bútort is. Helyet kapott az alaprajzon a hallgatók által önállóan is használható fénymásoló, valamint a sarokban négyzettel jelölt fogas és a táskatartó polc.

Általánosan elmondható, hogy a tanulóink által beadott rajzok többsége viszonylag pontosan adja vissza az alaprajzot, így az alábbiakban bemutatott négy is ilyen. Az ará-

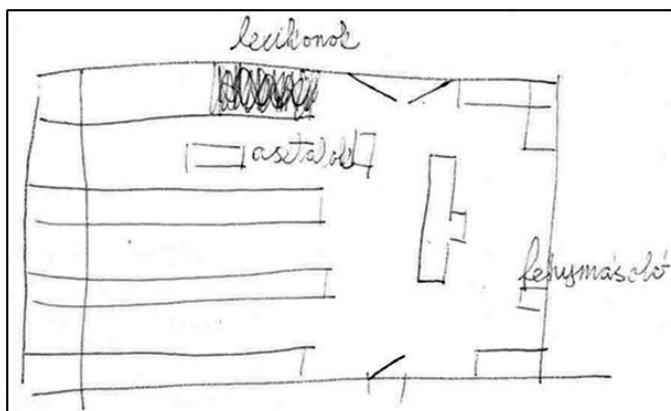

1. ábra – A könyvtár alaprajza

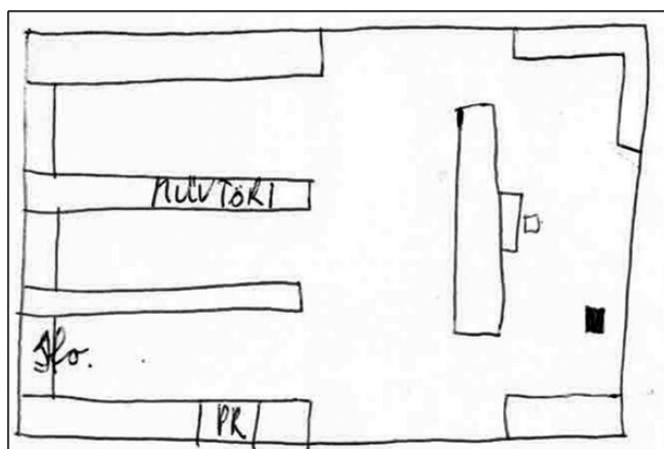
nyok hozzávetőlegesen megfelelőek (kivéve a 4. ábrán láthatót), illetve különösebb tárgyi eltérés sem figyelhető meg rajtuk, például kevesebb térbe benyúló polc. Az alkalmazott feliratok is jól jelölik azokat a könyvegységeket, amelyeket a rajzaikon feltüntettek a diákok.

A 2. ábrán látható rajzot kaptuk meg elsőként, amely tollal készült, és három feliratot is elhelyezett rajta a hallgató.

A lexikonok helyét be is satírozta, és helyesen jelölte meg a helyét a könyvtárunk polc-rendszerén. Feltehetően itt tölt több időt, és ide is rajzolta be azt a két asztalt, amelyeket gyakran láthat. Ezeket meg is nevezte a rajzon. Máshova nem rajzolt asztalt, a könyvtárosi pultot is úgy alkotta meg, mintha egybe lenne a mögötte lévő munkaasztallal. A kép méreteiben arányos, bár a két közepén elhelyezkedő, térbe benyúló polcsort mintha hosszabbnak tüntette volna fel a szélsőknél. A valóságban ez pont fordítva van. Valószínűleg a fénymásolót is gyakran használja munkája során, mert azt is megnevezte az ábrán. Az ajtót és az ablakokat is berajzolta, nyitásmódjukat helyesen tüntette fel.

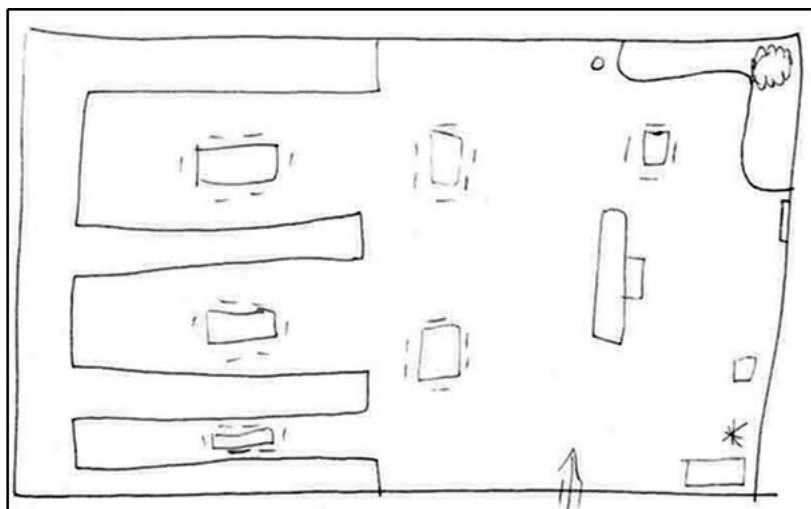
2. ábra – Az első elemzett rajz

3. ábra – A második rajz

A második bemutatott rajz eredetileg piros tollal készült, valamivel kisebb méretben, mint az előbbi. (3. ábra) A kép alkotója a rajzon nem ábrázolta sem az asztalokat, sem a székeket, de a többi berendezési tárgy jól kivehető: a táskatartó polc, illetve a folyóiratok polca. Jól azonosítható a fénymásoló, amelyet még be is színezett, valamint a könyvtár asztala mögé elhelyezett szék. Az idegenforgalmi (a képen Ifo. rövidítéssel) és a pr vonatkozású könyvek helyét jól jelölte meg, a művelődéstörténeti kiadványok azonban a polc ablakhoz közeli oldalán találhatóak. (Megjegyzendő, hogy a rajz alapján elvileg művészettörténeti kiadványokra is gondolhatott a rajzoló, de a polc adott szakaszán művelődéstörténeti könyvek találhatók.) Jelenleg csak feltevésekbe bocsátkozhatunk, vajon miért színezte be a fénymásolót jelölő négyzetet, de ha a feltételezésünk helytálló, akkor a rajzot készítő hallgató sokszor használja.

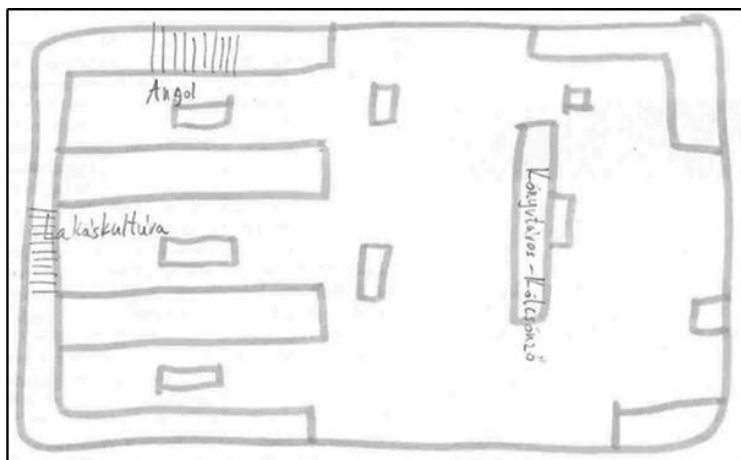
A harmadik általunk bemutatott rajz (4. ábra) a leginkább részletgazdag alkotás az összes közül, bár feliratokat egyáltalán nem tartalmaz. Ezen még olyan részletek is feltűnnek, amelyeket mi az eredeti alaprajzunkon sem jelöltünk. Viszont szembetűnően aránytalan a könyvespolcok nagysága és azok elhelyezkedése a térben. Véleményünk szerint ez azonban csak a hallgató kevésbé ügyes rajzkészségének tulajdonítható. (Főként akkor, ha az alaprajz körvonalait vetette először papírra, aminek köszönhetően a torzulást már nem tudta megfelelően javítani.)

4. ábra – A harmadik rajz

Megjelenik az alkotáson az ablak alatt elhelyezett (valóban kerek alakú) szemetesvödör, a folyóirat sarokpolcának tetejére felrakott növény, a jobb oldali falon közvetlen az újságos polc mellett a falra erősített napilaptartó, valamint a jobb alsó sarokban a táskatartó polc előtti ruhafogas. Minden asztal és körülötte a székeket (pontos számban) jelölő vonalak megfelelő helyre lettek berajzolva. A folyóiratos sarokban pedig jól ábrázolta a készítő, hogy az asztal négyzet alakú, és csak négy szék áll mellette. Sőt, az újságok polcának vége és a középső íve is olyan lekerekített, ahogy az a képen kivehető. A rajzból kitűnik, hogy a készítője jól ismeri a könyvtári teret, főleg az újságok közelében található részt. A fénymásoló és a nyíllal jelölt bejárati ajtó egyaránt jól látható. A könyvtáros pultja és asztala bár összeérnek, mégsem egybekapcsolva rajzolta a hallgató. Ez alapos megfigyelésről tanúskodik. Ez utóbbi elemek egyébként aránytalanul kicsik, de a vázlat több pontján is érzékelhető ez a hiba.

Az utolsó rajz (5. ábra) filctollal készült, de grafitceruzával szerepelnek rajta a feliratok és a könyveket jelölő vonalak.

5. ábra – A negyedik rajz

Ezen a képen is megtalálható a könyvtár minden fontosabb részlete, a nyelvkönyvek, a lakáskultúra (lakberendezés) kiadványai a megfelelő helyen lettek ábrázolva. A fénymásoló, a táskatartó polc, az asztalok mind fel vannak tüntetve. A függőleges felirat: Könyvtáros-kölcsönző jól mutatja a pult funkcióját. Az újságolvasó sarokban elhelyezett kis asztal ebben az esetben is négyzet alakú, tehát a rajzoló pontos megfigyelésén alapszik. A térbe nyúló polcok azonban itt is egyforma hosszúak az alaprajz alkotója szerint.

A kísérlet előzetes eredményei

Értékelve a négy alkotást levonhatók az első általános következtetések a könyvtár használatát és ismeretét illetően. Mind a négy rajzon megtalálható a fénymásolót jelző négyzet, tehát nagy valószínűséggel mindegyik hallgató szokta azt használni, mert fontosnak vélték, hogy szerepeljen a rajzon. A bal oldali faltól a térbe benyúló két középső könyvespolc rövidebb, mint a falnál álló két szélső, mégis ez az egyik közreadott ábrán sem szerepel helyesen, bár ebből fontosabb következtetést nem igazán lehet levonni. Ez a részlet valamilyen okból nem tűnt fel egyik diáknak sem, pedig biztos, hogy elmennek előtte, ha azokat a könyveket forgatják, ahova beírták a helyüket. Ezek egyébként mind a négy esetben helyesen mutatják az adott témakörök polcát. Ebben vélhetően a könyvtáros által megszerkesztett feliratok is segítik a hallgatókat, így saját maguk is kereshetnek, tehát jobban megjegyzik a helyüket.

Az első rajzok alapján úgy látszik, hogy a használók valóban tájékozódásra képes mentális térképeket rögzítettek magukban. Azokat a helyeket jelölték meg, amelyeket használnak, tehát fontosak a számukra, ez a feliratokból is kitűnik. Jó néhány pontatlan részlet is található az ábrákon, de a könyvtárnak azokon a pontjain a látogatók feltehetően ritkán fordulnak meg. A rajzolt képekről jól leolvasható hogy vannak rajtuk közös pontok, amelyek a frekvenciált igénybevételt jelentik, és azt jelzik, hogy melyik szolgáltatást érdemes bővíteni.

Természetesen egy alapos kutatáshoz a többi rajz elemzését is el kell végezni, és szükség lenne kiegészíteni személyes vagy akár fókuszcsoporthoz beszélgetésekkel is, a ké-

pen látható nem egyértelműen felismerhető vagy beazonosítható alakzatok pontosítása érdekében. Az összesen 76 rajz által megjelölt elemeket a későbbiekben össze is lehet számolni, ebből pedig következtetni lehetne arra is, hogy melyik szak hallgatói használják nagyobb gyakorisággal a segédkönyveket vagy a szótárakat. Ezeknek az előfordulási sűrűsége megmutathatja, hogy melyik állományrészt érdemes bővíteni.

Jegyzetek

1. *Cognitive mapping: past, present, and future.* Szerk. Kitchen, Rob és Freundschuch, Scott, London & New York, Routledge, 2000. 266 p.
2. Downs, Roger. M. és Stea, David: *Image and environments: cognitive mapping and spatial behavior.* Chicago, Aldine Publishing Company, 1973. 439 p.
3. Eysenck, Michael W. és Keane, Mark T.: *Kognitív pszichológia: hallgatói kézikönyv,* Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó, 1997. 603 p.
4. *The Construction of cognitive maps.* Szerk. Portugali, Juval, Dordrecht, Kluwer Academic Publishers, 1996. 365 p.
5. *Map use.* Szerk. Kimerling, A. Jon – Buckley, Aileen R. – Muehrcke Phillip C. – Muehrcke, Juliana O., Redlands, Esri Press Academic, 2012. 581 p.
6. Cséfalvay Zoltán: *Térképek a fejünkben.* Budapest, Akadémiai Kiadó, 1990. 156 p.
7. Gold, John Robert: *An introduction to behavioural geography.* Oxford, University Press, 1980. 290 p.
8. Gould, Peter és White, Rodney: *Mental maps.* London & New York, Routledge, 1986. 172 p.
9. Holahan, Charles J.: *Environmental psychology.* New York, Random House, 1982. 422 p.
10. Stoltman, Joseph P.: *Mental maps.* Sheffield, Geographical Association, 1980. 39 p.
11. Buzan, Tony és Buzan, Barry: *The mind map book.* London, BBC Books, 2000. 269 p.
12. Forgács József: *A társas érintkezés pszichológiája.* Bp., Kairosz, 2007. 381 p.
13. Tolman, Edward: *Cognitive maps in rats and men* = *The Psychological Review*, 4. (55.) évf. 1948. 4. sz. 189-208. p.
14. Lynch, Kevin: *The image of the city.* Cambridge, The MIT Press, 1960. 194 p.
15. Bechtel, Robert. B. és Churchman, Arza: *Handbook of environmental psychology.* New York, John Wiley & Sons Inc., 2002. 722 p.
16. Hall, Edward T.: *Rejtett dimenziók.* Budapest, Háttér Kiadó, 1996. 264 p.

Az év közkönyvtára lett a finn Oodi

A Helsinki Központi Könyvtár, népszerűbb nevén Oodi (magyarul Óda) kapta a 2019-es Év Közkönyvtára-díjat. Az IFLA által 2014 óta évente kiosztott rangos szakmai elismerés az előző évben megnyílt, újonnan épült vagy korábban nem könyvtári célra szánt épületben működő közkönyvtárak legjobbjának adható. A világ bármely közkönyvtára elnyerheti a díjat, ha megfelelően ötvözi a funkcionális építészetet, a kreatív informatikai megoldásokat, valamint figyelembe veszi a digitális fejlesztéseket és a helyi kultúra sajátosságait. Az Év Közkönyvtára-díj kiosztásának pontos kritériumairól és az eddigi díjazottakról az IFLA hivatalos oldalán olvashatnak.

(Forrás: www.ifla.org)

Vilcsek Andrea

Gyógyír a lélekre a könyvtár

A CERL (Consortium of European Research Libraries) keretein belül működő könyvkötés-munkacsoport *Uncovering the covers* címmel kétnapos workshopot tartott 2019. május végén az Uppsalai Egyetem könyvtárában. A vendéglátó intézmény részéről **Stefan Andersson** és **Helena Backman** könyvtárosok, **Per Cullhed** stratégiai fejlesztési menedzser, valamint **Magnus Hjalmarsson** és **Roger Magnusson**, a könyvtári digitalizálásban részt vevő szakemberek közelebbről is megismertették a hallgatóságot a könyvtár nemrégiben megújult főépületével, a Carolina Redivivával, s az ott folyó munkával. A műhelykonferencia záró részében **Nicholas Pickwood** könyvkötés-kutató tartott előadást, aki elsősorban a könyvkötések szerkezeti felépítésével, s ennek részeként a mindennapi használatra szánt, díszítetlen kötések vizsgálatával foglalkozik. Előadásában arra helyezte a hangsúlyt, hogy mi minden lehet adat, információ a könyvkötések felmérésekor. **Athanasios Velios** – Pickwood munkatársa a londoni University of Artson működő Ligatus Research Centre-ben – pedig az adatok strukturálásának módjáról és terminológiai kérdésekről beszélt. A londoni kutatócsoport egy könyvkötésekkel foglalkozó szakemberekből és restaurátorokból álló nemzetközi csapattal karöltve könyvkötési teauruszt hozott létre, mely 2015 óta online hozzáférhető. A Language of Bindings (LoB) angol nyelvű lexikon, mely a IX–XIX. századi könyvkötésszerkezeti szakkifejezések részletes, történeti kontextusba ágyazott technikai leírását adja.

Az uppsalai szemináriumokon a Svédország különböző területeiről, Írországból, Hollandiából és Magyarországról érkezett résztvevők a könyvkötések, a vízjelek és a különböző proveniencielemek online megmutatkozásának témakörét járták körül. A rendezvény apropóját a svéd kutatók által frissen fejlesztett online adatbázis, az Alvin adta. Ez a digitális gyűjtemény több svédországi intézmény kollekciónál egyesíti, s így különféle típusú dokumentumokat foglal magában a hangzóanyagoktól és a mozgóképektől kezdve az érmeiken és a vázákon át a könyvekig. Speciális kapcsolatháló alakul ki a dokumentumok elemei, részletei között is. Például külön szerepelhet egy nyomtatvány szövegének részletes leírása, külön a nyomtatvány kötése, és megint külön az ebben szereplő pecséd-

tek, vízjelek, bejegyzések, valamint az ezekhez kapcsolódó személyek és helyek. Mindezek a fényképeket is használó leírások oda-vissza utalásai alkotják a kapcsolati hálót. A workshopon lehetőségünk volt arra, hogy a könyvtár gyűjteményének egy-egy kötetét segítségül hívva kipróbáljuk, hogy hogyan is lehet az adatbázis sajátos szempontrendszerre szerint adatokat felvenni.

Az Uppsalai Egyetem könyvtára

A gyakorlati feladatok alkalmat adtak szűk körű szakmai műhelybeszélgetésekre, melyek során megtapasztalhattuk, hogy hasonló kérdések, dilemmák foglalkoztatják a könyvkötésekkel más-más helyen foglalkozó szakembereket. Például, hogy a katalógusleírások angolul vagy az adott ország nyelvén készüljenek, vagy hogy az adatbázis kitöltése szabad szöveges módon vagy előre összeállított válaszlehetőségekkel történjen. Jó volt látni mások szemében is az elhivatottságból és a régi könyvek iránti érdeklődésből eredő csillogást. Ugyanakkor jó volt érezni a reményt és a biztonságot is, hogy lehet és érdemes ilyesfajta kérdéseken gondolkodni. Mert egyrészt a könyvekről folytatott diskurzusnak van kulturális értéke, másrészt van tétje.

Hozzá kell tennünk, nem teljesen kész, hanem folyamatosan alakuló, bővülő rendszer a svédé. **Per Cullhed** előadásában tudatosan vállalta és szempontként kiemelte a töredékességet, álláspontja szerint az információ folyamatos publikálása, hozzáférhetővé tétele fontosabb az online rendszer teljességénél és tökéletességénél. Mert így az adatok használhatóvá válnak, és lehetőség nyílik a továbbgondolásra s az adatbázis kiegészítésére, javítására. Ezt tudja támogatni a nemzetközi párbeszéd is, hiszen a könyvelőállítás és könyvhasználat jellemzően átível az országhatárokon. Példának okáért máshol másoltak egy kódexet vagy nyomtattak egy ősnymtatványt, mint ahol bekötötték és használták. Egy újabb tulajdonos pedig láncsal kísérhette meg könyvtárában tartani, vagy átkötthette a saját gyűjteményéhez igazodó kötésbe. Ahhoz, hogy egy könyv a maga teljességében és egyediségében megmutatkozhasson, különféle szakterületeken és különböző tájegységek kultúrájában otthonosan mozgó emberek együttműködésére van szükség. Így, együtt rakhatjuk össze a könyv bibliográfiai adatait, tárgyleírását, a provenienciájára utaló adatokat, nyomokat, és így rajzolódhat ki egy-egy könyv egyedi jellege, kalandos sorsa. A

svédek által prezentált adatbázis szemponthálós felépítésében rejlő lehetőségek is akkor válhatnak igazán kihasználhatóvá, ha több országból, sok gyűjteményt egyesíthetnek. Például a valaha egy tulajdonos könyvtárában helyet kapott könyvek provenienciájuk alapján virtuálisan könnyedén egymás mellé kerülhetnének.

Az Uppsalai Egyetem könyvtárának főépülete

Az Országos Széchényi Könyvtár (OSZK) nemrégiben megújult corvinahonlapja is elvezet a svéd adatbázishoz. Ugyanis két corvinát is őriznek az Uppsalai Egyetem könyvtárában. A honlapon ezen corvinák aloldalán link mutat a svéd őrzőkönyvtár online felületére.

Az Uppsalai Egyetem Svédország első egyeteme, melyet 1477-ben alapítottak. A hozzá tartozó könyvtárat II. Gusztáv Adolf hozta létre 1620-ban; az alapító adomány a XVII. század első felében kiegészült a harmincéves háború hadizsákmányából származó könyvekkel. Ebben az időszakban került az állományba a Bibliotheca Corvina két kötete is.

Az Uppsalai Egyetem könyvtárának egyik corvinája egy csillagászati és asztrológiai műveket tartalmazó ősymotatvány, az Ink. 31:139 (*Firmicus Maternus, Julius: Mathesis [De nativitatibus libri VIII]. Ed: Franciscus Niger. Add: Marcus Manilius: Astronomicorum libri V. Aratus: Phaenomena [Lat., Gr.]. Tr & adapt: Germanicus Caesar, Marcus Tullius Cicero, Rufius Festus Avienus. Theon: Commentaria in Aratum [Gr.]. Pseudo- Proclus Diadochus [i.e. Geminus]:*

Sphaera [Gr., Lat.]. Tr: Thomas Linacrus. Venezia, Aldus Manutius, 1499. Istc No. ij00191000; CIH 1332).

A provenienciajegyek alapján megállapítható, hogy a kötet a XVII. században az olmtüzi jezsuita kollégium könyvtárában, majd pedig a nagy könyvgyűjteménnyel rendelkező Magnus Gabriel De la Gardie tulajdonában volt. Jelenleg az adatbázisban nincs utalás a könyv magyar vonatkozására, ami pedig a könyv kötése alapján egyértelműen állítható. Csapodiné Gárdonyi Klára 1981-ben németül hírül is adta a Gutenberg-Jahrbuchban. Az ősnymtatvány Ulászló-kori egészsbőr kötésben van. A táblák aranyozottak, vaknyomásosak, zölddel és pirossal festettek, valamint aranyozott kettőskör rátétekkel díszítettek. Az előtábla közepén lengyel címer: piros alapon sas, a háttáblán négyosztatú magyar-cseh címer: melynek első és negyedik mezőjében vágások, második és harmadik mezőjében kétfarkú oroszlán. Az oroszlánok a Mátyás számára készített corvinakötéseken látható oroszlánokhoz képest az ellenkező irányba néznek. A címerek fölött nincsen korona. A táblákat több keret övezi, az első díszítetlen, a másodikat vaknyomásos fonadékminta és aranyozott rátét kettőskörök töltik ki. A fonadékminta-keret a Mátyás-corvinákhoz hasonlóan a rövidebb oldalakon szélesebb, a hosszabb oldalakon keskenyebb. Ugyanakkor a fonadékminta-bélyegző – a Mátyás-koriakkal ellentétben és az Ulászló-koriakra jellemző, de nem kizárólagos módon – összetett, tehát egy bélyegzőn több egyenes és íves motívum van. A harmadik keretben az előtáblán aranyozott rátét kettőskörök sorakoznak, míg a háttáblán üres ez a rész. A középmező alsó és felső sávját egy másik fajta összetett fonadékminta tölti ki. Majd egy szabadabban kanyargó fonadékminta következik, mely apró, különálló egyenes és íves elemekből áll. A kör alakú középdísz központjában áll a címer, melyet virágtókoszorú-keret és aranyozott rátét kettőskör-sor keretez. A könyv metszései aranyozottak, dúsan poncolt díszítése egyedülálló módon megmaradt és jól kivehető. A metszés a táblák díszítéséhez hasonlóan keretes felépítésű. Közepére tulipánmotívumok vannak nyomva, melyeket két oldalról nagyobb felületű fonadékminta vesz közre, ebben apró virágok vannak elhelyezve. Majd palmettasorkeret és a rövidebbik oldalakat szegélyező tulipánsor következik. A motívumegységeket apró, párhuzamosan futó pontsorok választják el egymástól. A könyvtestet három dupla fehér bőrbordára fűzték. Az oromszegő díszítőöltése halszákamintás. Négy, az előtáblára záródó csat tartozott a könyvhöz.

Az Uppsálában őrzött Ulászló-kori corvina ősnymtatvány metszése

A másik uppsalai corvina egy XIV. századi görög papírkézirat, melynek két kötetét Cod. Graec. 28 A-B jelzeten őrzik. A workshopon is részt vevő **Eva Nyström**nek köszönhetően – aki az Uppsalai Egyetem könyvtárának könyvtárosa, a görög kéziratok digitalizálási és katalogizálási projektvezetője – a corvina részletes kodikológiai leírása megtalálható a svéd adatbázisban. A köteteket az 1980-as években Gustav Karlsson azonosította corvinaként. A svéd könyvtár jóvoltából a kódex digitalizált változata teljes terjedelmében olvasható, és az OSZK corvinahonlapjáról, a kódex aloldaláról közvetlenül is elérhető. A könyv 1657–1658-ban, XI. Károly idején Claes Rålamb svéd nagykövet révén Isztambulból került Svédországba. Jelenlegi barna egész bőr kötését már Svédországban, a XVII. század végén vagy a XVIII. század elején kapta. A borjúbőr kötést egész felületen fekete fröcskölt minta díszíti. A gerinc és a táblaélek aranyozottak. A könyvtestet öt bordára fűzték. Az oromszegő a könyvtestre ragasztott, barna és vörösesbarna színű. Bélyegzőanalógia alapján a kötés Johan Nilsson Norman svéd könyvkötő munkája, aki 1693 és 1723 között működött Stockholmban. 1700 és 1714 között a királyi könyvtár alkalmazásában állt.

Ugyanebben az időben volt az Uppsalai Egyetem könyvtárosa ifj. Erik Benzelius, a svéd felvilágosodás kiemelkedő alakja, később Linköping püspöke, majd Uppsala érseke. Tevékenysége idején, 1710-től kezdték használni a könyvtár kötésein superexlibrisként a könyvtár emblémájává váló úgynevezett Benzelius monogramot. A bélyegzőt Johan Sivertz uppsalai könyvkötő készítette, amelyen tükörmonogramként BV (Bibliotheca Upsaliensis) vagy EB (Eric Benzelius) szerepel, valamint egy Diodorus Siculusnál olvasható görög kifejezés, mely Diodorus szerint egy könyvtár felirata volt: ΙΑΤΡΕΙΟΝ ΨΥΧΗΣ (iatreion psychés), vagyis gyógyír a lélekre. Tapasztalataim szerint máig ható képessége ez az uppsalai bibliotékának.

Az Uppsalai Egyetem könyvtárának superexlibrise

Jegyzetek

1. A CERL szakmai rendezvényeinek programjai az alábbi oldalon tekinthetők meg:
<https://www.cerl.org/services/seminars/main> (2019.08.15.)
2. <https://www.ligatus.org.uk/lob/> (2019.08.15.)
3. <http://www.alvin-portal.org/alvin/home.jsf?dswid=9606> (2019.08.15.)
4. <http://corvina.hu>
5. Csapodi-Gárdonyi Klára: *Eine unbekannte Corvinen-Inkunabel in Uppsala = Gutenberg-Jahrbuch*, 56. évf. 1981, 171–174. p.
6. *Codex Upsaliensis Graecus* 28., Stockholm, 1981.
7. Lásd Hedberg, Arvid: *Stockholms Bokbindare 1460–1880*, 1. kötet, Stockholm, 1960, 301–303. p.

A cikk első három képe az Uppsala University Library (www.uu.se) weboldaláról származik, a negyedik fénykép a szerző saját felvétele, a rendezvény plakátja pedig a CERL honlapjáról (www.cerl.org) való.

**UNCOVERING
THE COVERS**

**WORKSHOP ON BOOKBINDINGS,
PROVENANCE AND WATERMARKS
ON THE INTERNET**

Innovatív szolgáltatások

Összefoglaló a Múzeumi és Műszaki Könyvtáros Szekció előadásairól (MKE 51. Vándorgyűlés, Székesfehérvár)

2019-ben a Múzeumi és a Műszaki Szekció ezúttal közösen tartották meg évi ülésüket a Magyar Király Hotel Casino termében Székesfehérvárott, az MKE 51. Vándorgyűlése keretében. A levezető elnökök: dr. Kreutzer Andrea a Múzeumi Könyvtáros Szekció titkára és Nagy Zoltán a Műszaki Könyvtári Szekció elnöke voltak. A délelőtti folyamán összesen 4 előadást hallhattunk – kettőt műszaki, kettőt pedig múzeumi témában.

Farkas István a Pedro Kft.¹ igazgatója a *Könyvszkennerek új generációja tekintettel a városi és községi könyvtárak muszális és helyismeret értékeinek védelmére* című prezentációját egy foglommagyarázattal kezdte: mi a különbség a digitalizálás és a digitalizáció között?, majd a Pedro Kft. által forgalmazott digitalizáló eszközök bemutatásával folytatta az előadását.

Műhelymunkához, önkiszolgáló rendszerű, A3-tól A0-ig terjedő mérettartományban használható, digitális másolatkészítéshez is alkalmas szkennereket mutatott be. A Pedro Kft. többek között a német Zeutschel cég termékeit is forgalmazza, melyek – a megbízható minőség mellett – UV- és IR-sugárzás-mentes megvilágítást alkalmaznak, többségük beépített dokumentumkímélő könyvbölcsovel, tükröződésmentes, optikailag tiszta leszorító üveglappal felszereltek. Ezekhez a nagy teljesítményű digitalizáló eszközökhöz könyvtámaszok is rendelkezésre állnak, melyek részben a nehezen nyitható, szorosan kötött dokumentumok digitalizálásában segítenek, másrészt pedig alkalmazásukkal a dokumentumasztal méreténél akár kétszer nagyobb dokumentumok is beolvashatóvá válnak.

A cég a szkennerek forgalmazása mellett azok szervizelését is vállalja, de szolgáltatásai közt a tanácsadás és a bérszkennelés is helyet kapott, azaz mikroformátumú és hagyomá-

nyos dokumentumokról saját eszközökkel is végez digitalizálási tevékenységet: felvételezést, rendezést, optikai karakterfelismerést.

Farkas István előadás közben

Berek László az Óbudai Egyetem² könyvtárigazgatója *Az Óbudai Egyetemi Könyvtár és a Székesfehérvári Tagkönyvtár 21. századi szolgáltatásai az oktatás és a kutatástámogatás területén* címmel színes, képekkel illusztrált előadásában mutatta be az egyetemi könyvtár történetét, és a hozzá tartozó tagkönyvtárak szolgáltatásait az oktatás és a kutatás területén.

Berek László könyvtárigazgató

Az egyetemi könyvtár online szolgáltatásai közül válogatva:

- MTMT,
- Open Access források,
- PRIMO – keresőfelület az egyetemi könyvtár nyomtatott és elektronikus állományaihoz,

- Könyvtári blog – tudományos és ismeretterjesztő rövid hírek az Óbudai Egyetem könyvtárosaitól,
- Online – PDF-ben letölthető – tananyagok, jegyzetek,
- Oktatóvideók, tutorialok,
- ÓDA – Óbudai Egyetemi Digitális Archívum.

Színvonalas szolgáltatásaival az egyetemi könyvtár és tagkönyvtárai, egymással és az oktatókkal, a kutatókkal együttműködve végzik értékteremtő és értékközvetítő tevékenységüket. Korszerű információs technológiát alkalmazva támogatják és szolgálják a folyamatosan fejlődő képzési formákat, valamint hozzáférést biztosítanak az egyetem tudásvagyonához.

Hajdú Zsófia a PRE-CON Restaurátor Kft.³ vezető restaurátora „*Azért a víz az úr.*” *Restaurálási esetek és tanulmányok a Pre-Con Restaurátor Kft. gyakorlatában* címmel tartott bemutatót.

Előadásában a nyomtatott és a képi dokumentumok vízkárosodásait és a 80 % feletti, magas páratartalom hatásait, a spórák és a penész kialakulását mutatta be. A károsodás észlelése után az előadó három fontos tennivalóra hívta fel a figyelmünket:

- szakember bevonásával a restaurálás vagy preventív konzerválás megkezdése,
- a károsodáshoz vezető okok felderítése,
- a vizsgálatokból kinyert tapasztalatok alapján, hatékony megelőzési állományvédelmi stratégia kidolgozása.

Az újabb károsodások elkerülése érdekében a raktárakban fontos a klímák, levegőtető berendezések rendszeres ellenőrzése. A beázások figyelése, és amint lehetséges a tárolóhelyiségek felújítása.

Mátyás Melinda

Mátyás Melinda és **Tóth Kornél** a Qulto – Monguz Kft.⁴ munkatársai *Újdonságok a Qulto múzeumi világában* címmel tartottak előadást.

A bemutató első felében megismerkedhettünk a Közgyűjteményi Digitalizálási Stratégia (KDS) céljával, feladatával, jellemzőivel. A KDS egyik célja a digitalizált dokumentumok újrahasonosítása oktatási tartalmak előállításával. Erre kínál megoldást a cég a Qulto Education, tanulást támogató moduljával.

Az előadás második felében már megvalósult múzeumi projektekről hallhattunk és láthattuk a weboldalaikat. Ezek közül néhány:

- MuseumMap – www.museummap.hu,
- Törökbálint anno – www.torokbalintanno.hu,
- Malo Polska – <https://www.malopolska.pl/>,
- Színház történeti portál – <https://szinhaztortenet.hu/>.

A Monguz Kft. múzeumi fejlesztésének az a célja, hogy előmozdítsa a múzeumi folyamatok gépesítését a legújabb trendek irányába, mely egyaránt segítheti a múzeumok belső szakmai munkáját, a gyűjtemények kezelését, feldolgozását, illetve a látogatókat megszólító kiállítási, szervezési munkákat a különböző múzeumi attrakciófejlesztések révén.

A levezető elnökök a szekcióülés végén összefoglalták az előadások fontosabb gondolatait. A több szakmai platformon is meghirdetett Múzeumi és Műszaki Könyvtáros Szekció programja elérte célját. A szakmailag színvonalas, tartalmas előadásokat, több mint 80 fő hallgatta végig.

A délutáni program során kávézással egybekötött interaktív múzeumi tárlatvezetésre invitálták a megjelenteket.

Farkas István és Berei László fotóját Simon Erika készítette, Mátyás Melinda fotója egy korábbi konferencián készült, forrás: <http://videotorium.hu/>.

Jegyzetek

1. <https://www.mikrofilm.hu/>
2. <http://lib.uni-obuda.hu/>
3. <http://www.pre-con.hu/>
4. <https://qulto.eu/>

Magyar Könyvtárosok Egyesülete

51. VÁNDORGYŰLÉS

Székesfehérvár 2019. július 3-5.

MKE

Mezey László Miklós

Nyelvjárási nagyszótár – transzszilván „szótárregény”

(*Szubjektív bevezető*)

Sokat elárul könyv és recenzió viszonyáról, ha a tollforgatónak a kötetre vetett első pillantásakor számos gondolat villan föl a fejében, még azelőtt, hogy föllapozta volna. Bennem is sok emlék tolult föl, amikor kézbe vettem Sántha Attila *Bülnagy székely szótár* című testes, attraktív kivitelű, album formátumú művét. Elsőre az ötlött föl bennem, mekkora élmény, micsoda rácsodálkozás volt számomra az 1970-es évek végén Kriza János *Vadrózsák* című népköltési gyűjteményének elolvasása. Ekkor ízleltem meg a székely tájnyelv különös zamatát. Mindjárt utána az jutott eszembe, hogy Sántha Attila valamikor a 80-as évek első felében, még kézdivásárhelyi középiskolásként megmutatta nekem első verspróbálkozásait. És természetesen fölidéződött bennem a sok-sok erdélyi utazás emléke, amikor elbeszélgettem ízes szavú székely emberekkel, vagy csak hallgattam őket a Bereck felé dőcögő vicinálison, a máréfalvi kocsmában vagy a Gelence fölötti erdei tisztáson. Amikor egy kötet a kézbevétele pillanatában ennyi emléket, gondolatot vált ki a róla ismertetést írni szándékozó agyában, biztos, hogy nem érvényesül a kötelező objektív távolságtartás a recenzió részéről. Ellenkezőleg, valami bensőséges viszonyulás alakul ki a könyvhöz, és mélyül el később a lapozgatás, olvasgatás közben.

(*Mégis tárgyilagosan a könyvről*)

„A területileg differenciált nyelvváltozatokat nevezzük gyűjtőnéven nyelvjárásoknak. Az egyes nyelvjárásoknak többé-kevésbé önálló nyelvi rendszerük van...” – olvasható Kálmán Béla meghatározása *Nyelvjárásaink* című alapvető monográfiájában. Ugyanitt kapunk áttekintést a nyolc magyar nyelvjárástípus sajátosságairól, közöttük a székely dialektus hangtani, alaktani, szókészlettani, mondatszerkesztési és jelentéstani vonásairól.

Kétségtelen, az egyik legjellegzetesebb, könnyen fölismerhető magyar dialektus a székelyké, ennek a köznyelvi alakokétól eltérő szavait gyűjtötte össze az ezredforduló után Sántha Attila *Székely szótár* című munkájában (2004), amelynek második kiadásáról (2015) volt alkalmam e lap oldalain megemlékezni. A rövid, találó cím pontosan jelzi, hogy a szocio- és etnolingvisztikával is foglalkozó költő, író a székely nyelvjárás egyetlen rétegét, a szókincsét mérte föl. A szerzőnek volt miből kiindulnia, amikor belevágott egynyelvű szótára megalkotásába. Az ezredforduló után a *Romániai Magyar Szó* című újságban föl-hívás jelent meg, amelyben arra buzdították az olvasókat, hogy küldjék be településük, vidékük jellegzetes tájszavait. Mintegy 4000 adat érkezett be, ezek egy részéről idővel kiderült, hogy a magyar nyelvterület más tájain is használatosak. Végül mintegy 2500 szó állta ki a szakszerű ellenőrzés próbáját. E társadalmi gyűjtés hozadékán felül a szerző fölhasználta a magyar nyelvjárásban olyan alapvető munkáit, mint például a *Székely nyelv-földrajzi szótár*, az *Erdélyi magyar szótörténeti tár*, *A romániai magyar nyelvjárások atlasza* és az *Új magyar tájszótár*. Sántha Attila a fölgyűjtött szóanyagot beazonosította tájegységenként is, hiszen a székely tájnyelvet nem csupán Székelyföld három megyéjében beszélik, de a dél-erdélyi Barcaságban is, továbbá Erdély számos vidékén élnek székely eredettudatú népcsoportok, amelyeknek a szóhasználatában ugyancsak fölfedezhetők a jellegzetes székely szóképlet elemei. Így állt össze tehát 2004-re a *Székely szótár* anyaga, amely végül több-funkciójú kiadvány lett, hiszen amellet, hogy tájnyelvi szótárként használatos, amellet etimológiai, nyelvtörténeti, hely- és népismereti kalauzként is szolgál, ugyanis címszavai, megjegyzései, kiegészítő információi sokat elárulnak a székelyek gondolkodásmódjáról, mentalitásáról, életmódjáról, szokásairól, folklórjáról. Éppen ezt a hely- és népismereti hivatást erősítette, nagyította föl – szó szerint – látványosan Sántha Attila, amikor két erdélyi fotóművész, Ádám Gyula és Fodor István pazar színes felvételeivel illusztrálta nagy szótárát.

Az igényes kivitelű, gazdagon illusztrált, album formátumú kötet fölépítése egyszerű, szerkezete jól áttekinthető. Első, szűk 40 oldalnyi részében a kötet használója, lapozgatója pontos eligazítást kap a mű anyagának gyűjtéséről, az első szótárról, illetve a 2004 utáni második gyűjtési hullámról, továbbá a székely dialektus földrajzi elterjedtségéről, a szavak történelmi tanulságtevéséről. A szótár szerzője tájékoztat a kötet és a benne foglalt szócikkek fölépítéséről, a fölhasznált forrásokról, az említett települések nevének változatairól, valamint a szótár használatáról. A kötet második, mintegy 440 oldalnyi része, a *Szótári rész* pedig alfabetikus rendben közli a gazdag szóanyagot és a kiegészítő információk sokaságát.

Sántha Attila a bevezetőben mindenekelőtt meghatározza könyve műfaját; mondván, mivel a *Bübnagy székely szótár* nem egyetlen tájegység, hanem egy népesség szóképletét méri föl, így aligha nevezhető tájszótárnak. Ezért is fontos fejezete a bevezető résznek az a térképpel kiegészített topográfiai leírás, amely sorra veszi, hol laknak a székelyek vagy a székely eredettudatú népcsoportok Erdélyben, illetve szerte a Kárpát-medencében. Bemutatja településeiket a székely székekben, szól a barcasági Hétfalu lakóiról, a Hunyad megyei Szászváros környékén élőkről vagy a szilágysági Tövishát lakóiról, egészen a felvidéki Zoboraljáig, a legnyugatibb székely eredetű szórványig. Talán ennél is érdekesebb az a néhány oldalas fejtegetése, amelynek címe: *Mit mutat a szavak eredete?* Mindjárt az elején leszögezi: a székely szavak eredetéből levonható legfontosabb tanulság, hogy a székelység eredetileg is magyar nyelvű népesség volt, ott volt a magyar nyelv szü-

letésénél. Néhány kiválasztott szó etimológiájával szemlélteti, hogy a mai nyelvjárásban tájszóként ismert alak eredetileg gyöke volt a magyar nyelvterületen széltében elterjedt szavaknak, szócsaládoknak. Például a *gar* (jelentése: cserjés, gazon) a gyöke olyan, mindenütt elterjedt szavainknak, mint a *kóc*, *kacs*, *kacska*, *kancsal*, *kankalin*, *gacsos*, *gáncs* stb.

Fontos része a bevezetésnek, amikor a szerző ismerteti a szócikkek fölépítését. Itt árulja el, hogy műve voltaképp a tájszótár és az etimológiai szótár ötvözete. Ugyanis a szócsaládok tagjait összevonta, együtt mutatja be, és értelmezéseket, szemléltető idézeteket, olvasmányos magyarázatokat fűz hozzájuk. A szócikk elején áll – már ha van – a szócsalád szava csupa nagybetűvel (például KUIJAK). Ezután következnek a kövérbetűs címszók (**kujak** = ököl; **kujakmarci** = kicsi, de bátor ember). Megjelöli a gyűjtés helyét, a szó földrajzi elterjedtségét, jelesül, hogy a szó székely tájszó vagy szélesebb körben használatos. Megadja a szó képzett alakjait (**kujakol** = öklöz), esetleg alcímszót is hozzátesz (**megkujakol** = ököllel megüt). Többnyire köznyelvi vagy irodalmi példaszöveget hoz szemléltetésül. („*Akkor néném megharagudt, és miután tátám elment, megkujakolt.*”) Végül etimológiai magyarázattal és a vonatkozó források, a szakirodalom megjelölésével zárul a szócsalád cikke. (A **kujak** esetében vélhetően ukrán eredetű szóról beszélünk, amely román közvetítéssel került a magyarba.) Fontos tudni, hogy a szótárban szereplő szavak, kifejezések területi szempontból három csoportba sorolhatók. A voltaképpeni tájszó kizárólag egy meghatározott vidéken használatos, mint például csak a Gyergyóban ismert **üvecs**, amely a még nem ellett nőstény juhot jelenti. A másik fajta a székelység körében általánosan elterjedt szó (mint a **pityóka** = burgonya). És léteznek Erdély-szerzte ismert szavak, amelyek jó része románból vagy százból átvett alakok, mint mondjuk, a **dajnál**, azaz énekel.

A kötet természetesen a tudományosság próbáját kiálló anyagot ad közre, de legalább ilyen fontos volt az összeállító számára, hogy – ahol lehet – érdekes ismereteket is közöljön, mégpedig vonzó, olvasmányos formában. Magyarázatai mindazonáltal célratorók, ugyanakkor az értelmezést segítő példaszövegek, szemelvények bőségesek. Például a **pipiri** (*vékony favég, 10 cm átmérőjű fenyőfahegy*) szövegidezete egy újságcikkből való, amely egy csíki falu erdei közbirtokosságában lefolyt vitáról számol be. Vagy a **küpi, köpi** (*keivajt fa vagy keivajt kő a forrásvíz összegyűjtéséhez*) szó használatának szemléltetésére Orbán Balázs nevezetes munkája, *A Székelyföld leírásának* egyik passzusa szolgál.

A hagyományos szótáraknál terjedelmesebb, olykor féloldalmi, egész hasábnyi szócikkek sok-sok dialektológiai és etimológiai ismeretet közvetítenek, a példaszövegek pedig folklorisztikai, irodalomtörténeti, kultúrtörténeti szemléltetést nyújtanak. A terjedelmes és olvasmányos szócikkek közé remek színes fotók illeszkednek. Ádám Gyula és Fodor István felvételei nem az adott szócikket illusztrálják, hanem a Székelyföld, főképp Csíkszék hangulatát jelenítik meg. A ráncos arcú, nagybajszú székely bácsi portréja, a színes őszi erdő látványa, a tapasztott falú ház picinyke ablakán kitekintő fejkendős néni arca, a virágba borult mező tágassága vagy éppen a magányosan álló kápolnáról készült légi felvétel Erdély, Székelyföld természeti és épített környezetét, illetve emberi világát hozza egészen közel az érdeklődőhöz. A képeken természetesen szerepelnek jól ismert, már-már ikonikus motívumok (székely kapu, kopjafa, behavazott fenyves) éppen úgy, mint elkapott pillanatképek (frissen sült kenyér kiemelése a kemencéből), netán természeti jelenségek (csillagfényes égbolt a hóval borított hegyoldallal), vagy ünnepi alkalmak (köszöntőt mondó vőfély a lakodalomban). A képek visszaadják a Székelyföld utánozha-

tatlan hangulatát, újra és újra bemutatják azokat a motívumokat, amelyek mindenkinek eszébe jutnak Erdélyről, vagy éppen azokat, amiket csak a helyismerettel bíró, a táj lelkével azonosuló fotográfusok láttak meg és tettek mindenki számára láthatóvá.

Sántha Attila közel negyedszázados munkával elkészült nyelvjárási-etimológiai szótára példaszövegeivel és pazar képanyagával székelyföldi helyismereti albummá nőtt előzményéhez, a *Székely szótár*hoz képest, miközben igen jelentékeny nyelvtudományi, filológiai, folklorisztikai, hungarológiai, kultúrtörténeti teljesítmény is. Nemcsak abban a tekintetben, hogy bő százötven évvel Kriza János gyűjtésének megjelenése után teljességre törekedve adja közre a székely, és tágabb értelemben az erdélyi népnyelv sajátos szókészletét, hanem azzal a kiegészítéssel, hogy látványos, hatásos eszközökkel ráirányítja a figyelmet a mai magyar nyelvjárások egyik eleven és igen sajátos dialektusának gazdagságára, különös szépségére, szemléletességére és képszerűségére. Ugyanis a székely tájnyelv épp eme tulajdonságainak köszönhetően őrzi a magyar nyelv hajdani képszerűségét, földidéző erejét – szemben a mai, városias köznyelv fogalmiságával. Azonban az is tudnivaló, hogy – mint minden tájnyelv – a székely dialektus is kopik, sorvad, hiszen a nemzeti nyelv homogenizálódása, az idegen nyelvi hatások, valamint a globalizált világ médiahatása ezt sem kíméli. Ezért joggal mondhatjuk, hogy Sántha Attila ezredforduló utáni gyűjtő- és feldolgozó munkája az utolsó percben rögzítette a székely nyelvjárás még eleven használatú sajátos szókészletét. A nyelvnek azt a rétegét, amelyre a messziről jött idegen legelőször fölfigyel: a szókészlet egységére, különös hangzású és számára ismeretlen jelentésű elemeire. Egy nyelvjárás legszembeütőbb karakterjegye mindig a szókincs megannyi sajátossága.

(Kevésbé szubjektív zárszó – a XX. századi irodalomról)

Az erdélyi magyar irodalom egyik sajátos, az utóbbi évtizedekben tapasztalt jelensége, hogy az avantgárd újító, formabontó lendületével indult pályakezdő költők, írók évtizedek múltán visszatálnak gyökereikhez, illetve a klasszikus formákhoz. A kortárs magyar líra egyik ismert alkotója – maradván erdélyi példánál –, Markó Béla költői pályájának alakulása demonstrálhatja a mondottakat, hiszen a 68-as indíttatású, lázadó modernség jegyében fogant első pályaszakasz kissé parttalan költészetfölfogása után a költő visszafordult a klasszikus formákhoz, és immár évtizedek óta a szonett mestereként tartjuk számon. Hasonló folyamat figyelhető meg Sántha Attila munkásságában is. Ő a 90-es évek elején, a diktatúra után fölszabadult romániai szellemi légkörben kezdte pályáját, és korai lírája nagyon sokféle irodalmi, szellemi hagyományt ötvözött, Christian Morgensterntől Nietzscheig át Rejtő Jenőig, és versnyelvét tudatosan tolta el egy szubkultúra köznapisága, olykor trivialitása felé. Sőt egy új irodalmi irány, az úgynevezett transzközép teoretikusa és az ugyanilyen nevű írói csoportosulás meghatározó személyisége lett Orbán János Dénes mellett. Mindezek után nála is bekövetkezett a visszafordulás, a székely népnyelv újra fölfedezése, először inkább parodisztikus igénnyel, afféle játékos stílusgyakorlatként, később viszont a tudományos megismerés szándékával, a legalaposabb kutatás, fölmérés, a hiteles rögzítés eltökéltségével, amelynek elismerésre méltó produktuma volt a *Székely szótár* megjelenése 2004-ben, illetve ennek kibővített, albummá fejlesztett változata, a *Bübnagy székely szótár*. Vagyis ahogyan annyi más erdélyi alkotónál, nála is megfigyelhető a visszatérés a gyökerekhez, az öröklött tradíciókhoz, a megtartó értékekhez. Végző soron e folyamat betetőzése a szóban forgó kiadvány, illetve a legfrissebben megjelent kisgyer-

mekeknek szóló változat, a *Székely szótár küssebb s nagyobacska gyermekeknek és cinkáknak* (2019).

A másik záró megjegyzés műfaji természetű. Tudnivaló, hogy a XX. század második felének prózairodalmában megjelent egy sajátos műfaj, amit jobb híján szótárregénynek nevezünk. Ez a prózátípus enciklopédiára emlékeztető címszavakban, rövid bekezdésnyi passzusokban beszél el – ha egyáltalán van – a cselekményt, az író emlékeit, benyomásait, reflexióit. A szerb Milorad Pavićtól Temesi Ferenc ismert könyveig (*Por I–II.; Pest*) hozhatunk föl példákat a különös, nonlinearis szerkesztésű, mozaikos fölépítésű nagyepika sajátosságaira. Nos, Sántha Attila nem a maga regényanyagát tördelte alfabetikus rendű szócikkekbe, hanem úgy alkotta meg nagy szótárát, hogy az – akarva-akaratlanul – a székely nyelv és folklór, múlt és kultúra, az erdélyi táj meghatározta életmód regényévé szervesüljön. Mégpedig úgy, hogy az egyúttal a transzszilvanizmus legmodernebb, transz-közép változatát képviselje.

Bühnagy székely szótár / Sántha Attila ; Ádám Gyula és Fodor István fotóival.
– 2. átd., jav., jelentősen bőv. kiad. – Budapest : Kárpát-medencei Tehetség-
gondozó Nonprofit Kft., 2018. – 471 p. : ill., színes ; 28 cm. – (Székely termék)

Jegyzet

1. Mezey László Miklós: Egy tájszótárról – úgyis mint helyismeret, úgyis mint kézikönyv = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 25. évf. 2016. 8. sz. 47–49. p. https://epa.oszk.hu/01300/01367/00281/pdf/EPA01367_3K_2016_08_47-49.pdf (2019.07.24.)

Pogány György

Arany János nagyszalontai könyvtárának katalógusa

Arany János hagyatéka különféle határon inneni és határon túli közgyűjteményekben található, ugyanakkor egy nagyon értékes része ma már nem kutatható, a második világháborúban tragikus körülmények között megsemmisült, ezért is különlegesen jelentős minden egyes megmaradt dokumentum. A költőhöz köthető relikviák egyik becses részét szülővárosában, Nagyszalontán őrzik, így könyvtárának fennmaradt köteteit személyes tárgyaival együtt a szalontai Csonka toronyban kialakított emlékmúzeumban tekinthetik meg a kutatók és a tisztelők. Az Arany János halála utáni hetekben szülővárosa megalapította az Arany Emlékbizottságot és kezdeményezte egy emlékszoba kialakítását. A grémium megkereste a költő fiát, Arany Lászlót, az örökség tulajdonosát, hogy engedjen át irodalomtörténeti értékű kulturális tárgyakat, emlékeket a megszervezendő múzeumnak. Az örökös meghallgatta a kérést, és 1885. április 8-án kelt adománylevelével lényegében megalapította az emlékmúzeumot. Arany László ajándékozó levelében tudatta a várossal, hogy „boldogult atyám bútorait, ruhaneműit, könyveinek egy részét, a szobájában volt apróságokat, továbbá a különböző kiténtetésekre vonatkozó okiratokat, a ravatalára küldött koszorúk szalagjait” az emlékbizottságnak átengedi. A könyvtár nagyobb részét Arany László magánál tartotta, de – mint írta – „intézkedni fogok, hogy majdan ezek is az emlékszobába jussanak.” Erre azonban sajnálatos módon nem került sor, halála megakadályozta terve megvalósításában. Özvegye, Szalay Gizella tulajdonába került a hagyatéknagyon nagyobb része, aki a kéziratok egy részét különféle közintézmények – OSZK, MTA – és a költő életében jelentős szerepet betöltő iskolák, így Debrecen, Kisújszállás és Nagykőrös között szétosztotta. A könyvek, kéziratok, különböző emléktárgyak többsége azonban nála maradt, illetve második férje, Voinovich Géza irodalomtörténész, Arany biográfusa kezelte. A második világháború alatt, 1945. január 30-án a házaspár budai villáját bombatalálat érte, az idős Szalay Gizella a romok között lelte halálát, és a felbecsülhetetlen értékű Arany-hagyaték is ekkor semmisült meg.

A Nagyszalontára került résznek is meglehetősen viszontagságos sors jutott osztályrészüln. Pontos katalógus nem készült a könyvekről, ugyan Arany László bélyegzővel megjelölte az általa adományozott tomosokat, a hagyaték összetétele sokszor változott, hol eltűntek, hol pedig bekerültek különböző nyomtatványok. 1913-ban jelentős gyarapodást hozott, amikor Szél Kálmán nagyszalontai lelkész, Arany Juliska férje, évtizedekkel korábban elhunyt felesége könyveit a múzeumnak ajándékozta. Ez volt az úgynevezett Juliska könyvtára, melynek egyik értéke, hogy a költő nagy szeretettel és figyelemmel formálta lánya szellemi világát, így a többnyire szép kiállítású kötetek elsősorban a költő szellemiségét tükrözik.

Arany tudatos olvasó volt, vagyis könyveit olvasás közben általában szeljegyzetekkel, glosszákkal, különféle megjegyzésekkel látta el. Ezek a bejegyzések a költő szellemi életének, tájékozódásának fontos forrásai és a kritikai kiadásban teszik közzé a gyakran nem könnyen olvasható, szinte mikroszkopikus méretű bejegyzéseket, amelyek azonosítását az is nehezíti, hogy időnként mára elmosódott grafitjal jelölte észrevételeit.

A nagyszalontai könyvtár állományáról megbízható katalógus nem készült. Különféle korokban különféle leltárjegyzékek keletkeztek, illetve 1912-ben Debreczeni Ferenc állított össze egy füzetes katalógust, amelyhez számos kiegészítés, pótlás, helyesbítés kapcsolódott. A meglehetősen kaotikus viszonyok okozták, hogy arra az egyszerű kérdésre: hány kötetet tartalmaz a gyűjtemény, hosszú időn keresztül sem sikerült megnyugtató választ adni. A tudományos igényű katalógus hiánya jelentős mértékben nehezítette a kutatást is, ezért született az a döntés, hogy „nyomatott és véglegesített katalógus nélkül lehetetlen az anyag kritikai feldolgozása, mert továbbra is az eltérő, egymásnak ellentmondó szóbeli és írásbeli adatok, legendák, emlékezések hálójában fog vergődni a munka.”

A most napvilágot látott terjedelmes, roppant részletező jegyzék minden szempontból eleget tesz a filológia igényeinek. Az összeállítás példánykatalógus, vagyis minden művet és időszaki kiadványt különválasztott a szerkesztő, Hász-Fehér Katalin. Ez azt jelenti, hogy minden egyes kötet és minden egyes folyóiratszám önálló tételszámot kapott. A katalógusban így 1715 kiadványpéldány leírása található. Csak összehasonlításképpen: a korábbi jegyzékek hol műveket regisztráltak, hol pedig darabot, egy 1965-ös felmérés 2434 kötetről adott hírt, 1968-ban egy másik összeállítás 800 műről tudósított, egy másik jegyzék 1992-ben pedig 568 mű 1872 példányát említette. A regisztrált 1715 példány közül 487 az önálló kiadvány (könyv) és 1228 az időszaki kiadványok részegységeinek a száma. Van néhány olyan példány, amely 1882-t követően, Arany halála után jelent meg, így nem tartozhatott a költő bibliotékájába, azonban mivel a korábbi összeírások regisztráltak, a mostani katalógusban is szerepel. A jegyzékben megtalálhatók a Juliska-könyvtár példányai, eredetét ugyan feltünteti a katalógus, de nem külön csoportban szerepelnek a leírások. Oka, hogy az idők során fizikailag is összeolvadt a két gyűjtemény. Az összeállítás végén megtalálhatók az időközben eltűnt, de a korábbi jegyzékekben még szereplő művek adatai, Arany könyvtárából 63 mű és 70 folyóiratszám, Arany Juliska tékájából pedig 54 mű hiányzik.

A fennmaradt kötetek az eszmetörténeti és kegyeleti szempontokon túl Arany János glosszái, megjegyzései miatt fontosak. A 487 önálló kiadványból 202 tartalmaz valamilyen bejegyzést, az időszaki kiadványok 1228 példánya közül pedig 228 darabban található marginália. Az összes bejegyzés száma 10.016, amely 430 példányban található.

A katalógusban minden példány önálló tételszámot kapott. Az első rész A könyvek katalógusa, a második pedig a Periodikumok katalógusa. (Ebbe a részbe kerültek egyébként Arany egykori térképei is, összesen 13 darab.) A példányok leírása a két részben némileg eltér egymástól. A katalógus fő szerkezeti eleme mindkét részben a betűrend, a könyveknél szerzői név vagy cím, a folyóiratoknál értelemszerűen a cím a rendezés alapja. A könyvek leírásánál az alábbi adatok sorakoznak: a szerző, illetve cím közlése után az esetleges fotófelvételek adata található a lelőhely közlésével együtt. A következő elem a korábbi jegyzékek, katalógusok adatainak megadása. Ezután látható a korábbi könyvtári és leltári jelzetek száma. A következő adat a méret közlése, a dokumentum magassága centiméterben kifejezve és a lapszám. Amennyiben tulajdonbélyegző van a könyvön, ebben az adatszoportban található annak közlése, majd az állapot meghatározása következik. Fontos információ, hogy a dokumentum lapjai fel lettek-e vágva, vagyis Arany átlapozta-e a kötetet. (Bár kétségtelen tény, hogy a példány felvágása évtizedekkel később más személy által is megtörténhetett.) Az utolsó adatelem pedig annak közlése, hogy Arany megjegyzései olvashatók-e a kötetben. Egyes példányoknál ez az általános séma egyéb elemek közlésével bővül, így például amennyiben dedikált a mű, azt is feltünteti a katalógus, akárcsak azt, ha nem Arany kezétől származó marginália van a példányon. Helyenként megjegyzés is kapcsolódik a leíráshoz, minden olyan információval, amely adott esetben fontos lehet a kutatóknak.

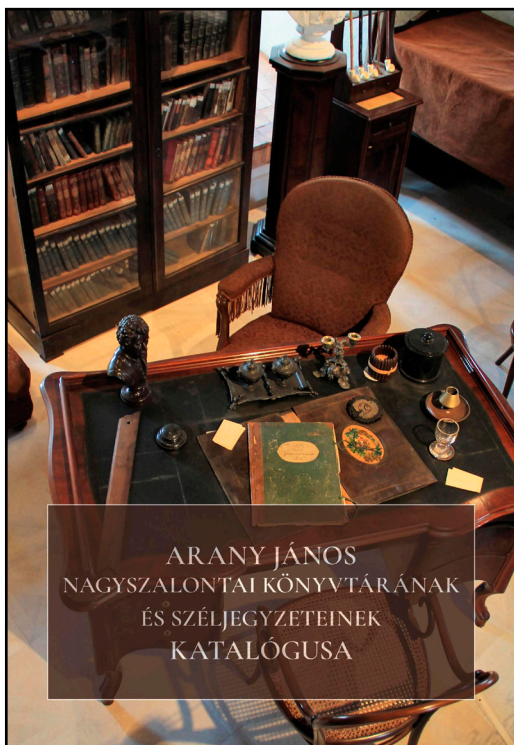
Az időszaki kiadványok tételszámozása összetett, római számmal jelölte a szerkesztő az adott periodikumot, majd az egyes konkrét példányok tételszáma folyamatos számozású. A római számmal jelölt összevont főcím mögött látható a folyóirat mérete centiméterben kifejezve. Az arab számokkal jelölt folyamatos tételszámon belül az alábbi adatok sorakoznak: év, évfolyam, kötet, oldalszám, korábbi regisztrációk és hivatkozások, jelzet, pecsét, idegen eredetű bejegyzés, felvágott oldalak közlése, illetve azon cikkek, tanulmányok felsorolása, amelyeknek lapjai fel vannak vágva és végül Arany János esetleges bejegyzései.

A katalógus használatát gazdag mutatórendszer könnyíti meg. Az első A bejegyzéses könyvek mutatója megjelenési év szerint; a következő A bejegyzést tartalmazó folyóiratcikkek mutatója évszám szerint. A harmadik A hiányzó kötetek mutatója, az indexben külön részben található meg az 1930 óta eltűnt könyvek adatai, illetve az Arany Juliska könyvei közül hiányzó tételek, valamint az 1930 óta lappangó folyóiratok jegyzéke. Három tételt számlál a 2000-es évek óta eltűnt kötetek jegyzéke. Az utolsó mutató pedig azokat a könyveket sorolja fel, amelyek Debreczeni Ferenc eredeti katalógusában nem szerepelnek, viszont ma megtalálhatók. A rövidítések jegyzéke és egy gondosan szerkesztett névmutató zárja a kötetet. Hász-Fehér Katalin alapos és megbízható katalógusa nélkülözhetetlen segédlete a költő munkásságát kutatóknak.

Arany János nagyszalontai könyvtárának és széljegyzeteinek katalógusa / [sajtó alá rend.] Hász-Fehér Katalin ; [közread. az] ... MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Irodalomtudományi Intézet. – Budapest : Universitas : MTA BTK ITI, 2019. - 1065 p. ; 24 cm

Jegyzet

1. A levelet közli: Dánielisz Endre: *Arany-émlékek Nagyszalontán: tanulmányok, dokumentumok.* Bukarest, Kriterion – Budapest, Gondolat, 1984. 8-10. p.

Elkészültek az OSZK piliscsabai raktárának látványtervei

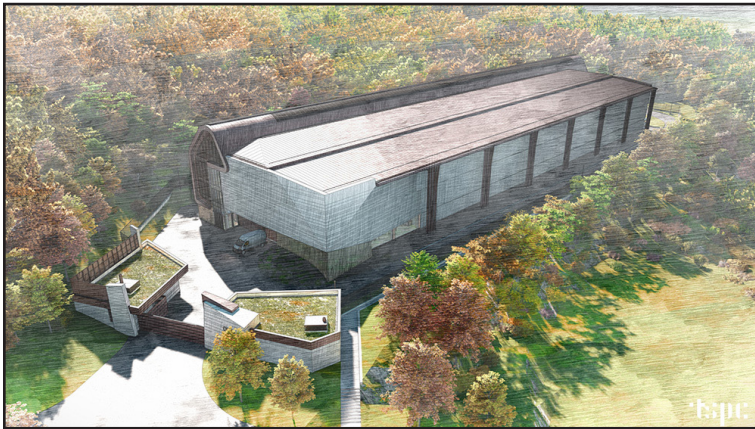
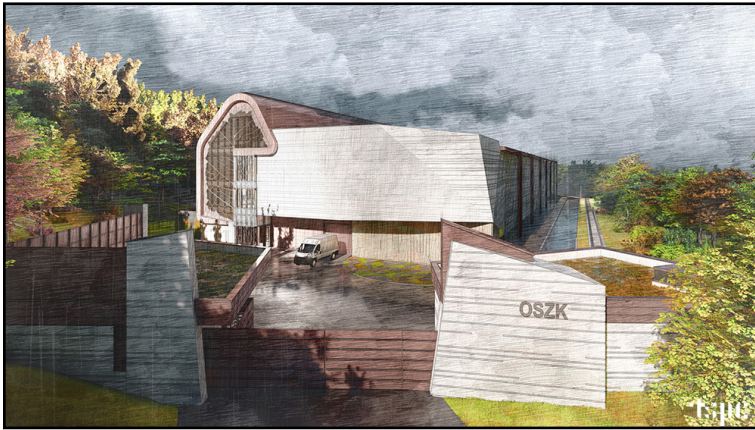
Magyarországon előkép nélküli, de a világon is egyedinek számító, különleges épületet tervezett a megrendelő Nemzeti Vagyongazdálkodási és Üzemeltető Országos Széchényi Könyvtár számára a TSPC Csoport:

Piliscsabán, a Iosephinum területén épülhet meg az az úgynevezett archivális raktár, amely az írott nemzeti örökség megőrzésének helye lesz.

A piliscsabai beruházás célja az archiválási, azaz tartós megőrzési kötelezettséggel érintett (sokszor muzeális) dokumentumok megfelelő tárolása.

Bővebben a projektről a tervezőcsoport honlapján,
a www.tspc.hu oldalon olvashatnak.

(Forrás: www.oszk.hu)

(A képek forrása:
www.tspc.hu/szaz-evre-tervezett-a-tspc-csoport-ilyen-lesz-az-orszagos-szechenyi-konyvtar-archivalis-raktara/)

3K
3K
3K
3K
3K
3K
3K
3K
3K
3K